

Sirkka Heinonen & Juho Ruotsalainen

KESTÄVÄ MONIPAIKKAISUUS

Sitran Tulevaisuusklinikan 10.12.2010 tulokset

Sirkka Heinonen, professori

Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

sirkka.heinonen@utu.fi

Juho Ruotsalainen, projektitutkija

Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

juho.ruotsalainen@utu.fi

Copyright © 2011 Kirjoittajat & Tulevaisuuden tutkimuskeskus & Turun yliopisto

Kuvat: Janne Häkkinen & Sitra & Riikka Saarimaa

Taitto: Jenni Elo

ISBN 978-952-249-065-0 (pdf)

ISBN 978-952-249-124-4 (painettu)

ISSN 1797-132

Tulevaisuuden tutkimuskeskus

Turun yliopisto

Postiosoite 20014 TURUN YLIOPISTO

Tykistökatu 4 B, 20520 Turku

Korkeavuorenkatu 25 A 2, 00130 HELSINKI

Pinninkatu 47, 33100 TAMPERE

Puh. (02) 333 9530

Faksi (02) 333 8686

ffrc.utu.fi

tutu-info@utu.fi, etunimi.sukunimi@utu.fi

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	5
TIIVISTELMÄ.....	6
ABSTRACT.....	7
1. TULEVAISUUSKLINIKAN TAUSTA JA ALUSTUKSET	8
2. TOIMIALAN TULEVAISUUDEN ENNAKOINNISTA	14
2.1 Mitä on ennakointi?	14
2.2 Suomi arvostettu tulevaisuudentutkimuksen maana	15
2.3 Millaisia menetelmiä käytetään ennakoinnissa?	15
2.4 Tulevaisuus NYT!.....	16
3. ENNAKKOTEHTÄVÄT JA VASTAUKSET.....	18
3.1 Monipaikkaisuuteen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia	18
3.1.1 <i>Palvelunäkökulma</i>	19
3.1.2 <i>Logistinen näkökulma</i>	22
3.1.3 <i>Ekotehokkuuden näkökulma</i>	24
3.1.4 <i>Kulttuurinen ja sosiaalinen näkökulma</i>	26
3.1.5 <i>Paradigmahaaste</i>	29
3.2 Millaisena monipaikkaisuus näyttäytyy Suomessa vuonna 2020?	32
3.3 ”Minun monipaikkaisuuteni”	37
4. MONIPAIPKAISUUDEN TULEVAISUUSIKKUNA.....	39
5. TULEVAISUUSPYÖRÄ- JA TULEVAISUUSTAULUKKOTYÖSKENTELYN TULOKSET	40
5.1 Palveluiden tasa-arvoisuus yli kuntarajojen	43
5.2 Virtuaalinen ja fyysinen tiestö 2020	47
5.3 Monipaikkaelämisen hiilijalanjälki 2020	51
5.4 Ajasta ja paikasta riippumaton työ työ- ja johtamiskulttuurin haasteena 2020	55
5.5 Uudet verkostot ja yhteisöllisyyden muutokset 2020.....	59
6. MUSTIA JOUTSENIA JA HEIKKOJA SIGNAALEJA	63
7. ARVIOINTIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	65
KIRJALLISUUTTA	68
LIITE 1. TULEVAISUUSKLINIKAN OHJELMA.....	69
LIITE 2. TULEVAISUUSKLINIKAN OSALLISTUJAT.....	71

"The future belongs to those who believe in the beauty of their dreams"

Eleonor Roosevelt

ESIPUHE

Sitran Maamerkit -ohjelman tavoite on lisätä suomalaisten uudistuvasta maaseudusta saamaa hyvinvointia sekä vahvistaa maaseudun merkitystä kestäväan kehitykseen tähtäävien liiketaloudellisten ja yhteiskunnallisten toimintamallien kehittämisessä.

Viisivuotinen Maamerkit -ohjelma tuottaa ja välittää puolueetonta tietoa yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi, kehittää ja kokeilee uusia toimintamalleja sekä vauhdittaa liiketoiminnan syntymistä.

Yhtenä keskeisenä tarkasteltavana teemana Maamerkit –ohjelmassa on nostettu esiin monipaikkaisuuden ilmiö ja sen tarjoamat mahdollisuudet ja tuomat haasteet. Sitran Maamerkit –ohjelma järjesti tätä tarkoitusta varten 10.12.2010 kestäväan monipaikkaisuutta käsittelevän Tulevaisuusklinikan Helsingin HUB:in tiloissa.

Tulevaisuusklinikan käytännön toteuttajan toimi Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus professori Sirkka Heinosen johdolla. Kiitokset kaikille tilaisuuden toteutukseen ja tulevaisuusklinikkatyöskentelyyn osallistuneille.

Helsingissä 11.1.2011

Eeva Hellström
Ohjelmajohtaja
Sitran Maamerkit -ohjelma

TIIVISTELMÄ

Avainsanat: monipaikkaisuus, identiteetti, työn tulevaisuus, palvelut, tulevaisuusklินิกка

Sirkka Heinonen & Juho Ruotsalainen (2011). Kestävä monipaikkaisuus. Sitran Tulevaisuusklินิกkan 10.12.2010 tulokset. TUTUe-julkaisuja 2/2011 978-952-249-065-0

Tässä raportissa esitellään Sitran Maamerkit -ohjelman 10.12.2010 järjestämän ja Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen toteuttaman kestävää monipaikkaisuutta käsittelevän Tulevaisuusklินิกkan tausta, työskentely ja tulokset. Tulevaisuusklินิกkassa avattiin ryhmätyöskentelynä monipaikkaisuuden käsitettä ja kehitysnäkymiä. Ihmiset asuvat, työskentelevät ja viettävät vapaa-aikaa useissa eri paikoissa, sekä fyysisissä että virtuaalisissa, vuoden mittaan ja elinkaarensa aikana. Ilmiön voimistuessa tarvitsemme näkemystä siitä, mitä haasteita, mahdollisuuksia ja vaikutuksia ilmiöön liittyy.

Osallistajat työstivät monipaikkaisuuden käsitettä, kukin työryhmä yhdestä seuraavista näkökulmista: 1) palveluiden tasa-arvoisuus, 2) virtuaalinen ja fyysinen tiedö, 3) monipaikkaelämisen hiilijalanjälki, 4) ajasta ja paikasta riippumaton työ sekä 5) uudet verkostot ja yhteisöllisyyden muutokset. Tarkastelun aikajänne ulotettiin nykyhetkestä vuoteen 2020. Työskentelyssä hyödynnettiin metodeina tulevaisuusikkunaa, tulevaisuuspyörää ja tulevaisuustaulukkoa.

Ryhmien työskentelyn tuloksena syntyi useita toisiaan täydentäviä näkemyksiä tulevaisuuden monipaikkaisesta yhteiskunnasta. Yhteen vedettynä tuloksista hahmottuu uusi paradigma, joka määrittelee uudelleen paikkaa, maaseutua ja kaupunkia sekä identiteetin, elämäntavan ja merkityksellisuuden muodostamaa kokonaisuutta.

ABSTRACT

Key words: multi-locality, identity, digital nomads, future of work and services, Futures Clinique

Sirkka Heinonen & Juho Ruotsalainen (2011). Kestävä monipaikkaisuus. Sitran Tulevaisuusklinikan 10.12.2010 tulokset. TUTUe-julkaisu 2/2011 978-952-249-065-0 (Sustainable Multi-Locality. Results from Sitra's Futures Clinique December 10, 2010, In Finnish in TUTUe Publications by Finland Futures Research centre, University of Turku).

This report presents the starting points, implementation, and the results of the Futures Clinique commissioned by Sitra and conducted by Finland's Futures Research Centre. The theme for the futures clinique was sustainable multi-local living (living and working in various locations). Participants worked as groups to study the concept and explore possible futures of multi-local living. A possibly strengthening trend is one in which people live, work and spend their free time in various different places, both physical and virtual, within a year and during their life-cycle. As and if the phenomenon gains strength, we need understanding of the challenges, possibilities and consequences relating to it.

The participants worked on the concept of multi-local living, each group from one of the following point of views: 1) equality of public services, 2) virtual and physical road network, 3) the carbon footprint of multi-local living, 4) work independent of time and space and 5) new kinds of networks and changes in communities. The time frame was set from the present to the year 2020. The methods the groups used in this Futures Clinique were primarily the Futures Window, the Futures Wheel and the Futures Table.

As results from the groups' work came about several complementing views about the multi-local society of the future. As a synthesis of the results a new paradigm takes shape, one which re-defines the concepts of place, physical and digital, countryside and the city. The role of identity, lifestyle, and search for meanings in life provide the basis for different choices regarding multi-local living.

1. TULEVAISUUSKLINIKAN TAUSTA JA ALUSTUKSET

Sitran Maamerkit -ohjelma järjesti 10.12.2010 monipaikkaisuutta käsittelevän Tulevaisuusklinikan Helsinki HUB:in tiloissa. Tulevaisuusklinikan käytännön toteuttajana toimi Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus professori Sirkka Heinosen johdolla. Tilaisuuden moderaattoreita olivat Heinosen lisäksi projektitutkijat Mikko Vähätalo, Juho Ruotsalainen ja Riikka Saarimaa sekä kehityspäällikkö Leena-Maija Laurén Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta. Käytännön järjestelyissä ja materiaalien toteutuksessa avusti lisäksi Maria Pajuniemi.

Tulevaisuustyöpajatyöskentely on eräs visionäärisen tulevaisuuden ennakkoinnin välineistä. Alkuperäisen tulevaisuusverstaan (futures workshop) kehitti itävaltalainen Robert Jungk 1950-luvulla demokraattisen ruohonjuuritason vaikuttamisen työkaluksi (Jungk 1989). Tulevaisuustyöpaja on osallistujia laaja-alaisesti ja monipuolisesti tulevaisuuteen orientoiva tulevaisuuden vaihtoehtojen kartoittamisen ja tulevaisuuden ennakkoinnin väline, jolle on ominaista osallistavuus, sitouttavuus ja visionäärisyys.

Tulevaisuusverstasmenetelmästä on kehitetty useita variaatioita. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa on kehitetty erityinen tulevaisuusverstasprosessi, jolle on annettu nimeksi Tulevaisuusklินิกka (Futures Clinique). Se toteutetaan minimimuodossaan nk. puolen päivän mittaisena ryhmätyöprosessina, jossa osallistujien asiantuntemusta, kokemusta ja tietoa käytetään aktiivisesti hyväksi jonkin asian tai ongelman oireiden, vaikutusten, syy-seuraussuhteiden, ja avautuvien uusien mahdollisuuksien diagnosoimiseksi, prognoosin tekemiseen eli kehityskulkujen ennakoimiseksi ja ”parantamiskeinojen” (reseptien) ideoimiseksi. Ongelma tai tutkittava asia on osallistujien jo ennakkotehtävien myötä pohtima ja monesta suunnasta monitoroituna läsnä Tulevaisuusklินิกassa tulevaisuuden näkemysten koostamiseksi yhteisöluovuuden pohjalta. Tässä raportoitavassa Tulevaisuusklินิกassa klinisen tarkastelun kohteena oli monipaikkaisuus, minkä osalta tunnistettiin ja työstettiin haasteita ja mahdollisuuksia. Yleisen teoreettisen viitekehyksen monipaikkaisuudelle tarjoaa eettisen ja ekologisesti kestävä elämysyhteiskunnan tavoite.

Tulevaisuusklินิกka-prosessi voi koostua yhdestä tai useammasta Tulevaisuusklินิกkatilaisuudesta. Tulevaisuusklินิกka voi dynaamisesti ketjuttaa aiheen käsittelyä ja sen avaamien tulevaisuuden mahdollisuuksien luotaamista eri kokoonpanoina, esimerkiksi sama aihe jatkoklินิกkana samalla osallistujakokoonpanolla, sama aihe eri osallistujakokoonpanolla, esiin noussut toinen iso aihe samalla tai eri osallistujakokoonpanolla jne. Tulevaisuusklินิกassa käytettiin Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen erityisesti Tulevaisuusklินิกkaa varten kehittämää nk. tulevaisuusdialogimallia ja ennakkointimetodikkonaisuutta. Se koostuu mm. tulevaisuuspyörämenetelmästä, tulevaisuusikkunasta, tulevaisuustaulukosta sekä harvinaisten ja epätodennäköisten tapahtumien nk. mustien joutsenten tunnistamismetodista. Keskusteleavuus (dialogi) ja osallistavuus syntyvät Tulevaisuusklินิกkan avoimesta prosessimaisuudesta – erityisesti mahdollisuudesta perehtyä aineistoihin ja kontribuoida sisältöihin ennen tilaisuutta, laajasta ideoiden keruusta ja myllytyksestä paikan päällä sekä mahdollisuudesta palautteen kautta täydentää työskentelyaineistoa ja generoida jatkotyöskentelyä ja toimenpiteitä.

Sitran Maamerkit -ohjelman Tulevaisuusklinikan "Monipaikkaisuuden vetovoima ja haasteet – Monta paikkaa, monta asujaa, monta mieltä" avasi ohjelmajohtaja Eeva Hellström (2010). Hän käsitteli esitelmässään "Mikä-Mikä-Maamerkit" maaseutuajattelun "kuperkeikkoja". Pohdittaessa maaseudun tulevaisuutta voitaisiin painopistettä siirtää ajattelussa maaseudun nykyisistä asukkaista tulevaisuuden suomalaisiin, aluelähtöisyydestä ihmiskeskeisyyteen, tarjonnasta kysyntään, ja etäratkaisuihin. Paikkaan sitoutuneisuuden sijasta voitaisiin puhua enemmän monipaikkaisuudesta. Hellström painotti, että maaseudun uusi hyvinvointi edellyttää käsitteiden ja käsitysten tuulettamista ja uudelleenajattelua. Tämä puolestaan tarkoittaa **koko suomalaisten maaseutusuhteen muuttumista**. Maaseutu ei ole vain paikka, se on maisema, myös mielen maisema.

Keskeisenä lähtökohtana uudessa maaseutuajattelussa ja maaseutuhyvinvoinnin luomisessa on yksilöllisten erojen huomioiminen: jokaisen suomalaisen maaseutusuhde ja maaseudun "hyvinvointiresepti" on erilainen. Ehdoton edellytys tulevaisuuden maaseutuun kytkeytyvässä monipaikkaisuudessa on Hellströmin mukaan kestävän kehityksen mukaan toimiminen. Tavoitteena on siten kestävä monipaikkaisuus. Tulevaisuuden hajautuneet yhdyskunnat ovat parhaimmillaan ekotehokkaita ja ne voivat olla maaseutumaisia, eli yhdyskunnat voivat yhdistää kaupunki- ja maaseutukulttuureja. Taloudellisella sektorilla uutta tilaa avaa erityisesti lähiruoan tuotanto, joka kasvaa voimakkaasti ja tarjoaa uudenlaisia liiketoimintamalleja. Energiatuotannossa hyödynnetään bio- ja lähituotantoa. Kaikkiaan liiketoiminnassa on hyödynnettävä jatkuvaa innovointia – vain näin talous saadaan kasvavaksi ja vakaaksi. Strategista tiedustelua tulisi hyödyntää huomattavasti nykyistä enemmän, sillä näin saadaan arvokasta ja hyödynnettävää tietoa kansainvälisistä olosuhteista ja trendeistä. Lisäksi tulisi oivaltaa viestinnän ja verkostotyön merkitys – näin sekä jaetaan että käsitellään tietoa, mutta myös luodaan vireää kulttuuria. Näistä elementeistä koostuu Sitran Maamerkit-ohjelman strategia, jonka visiona on

Seuraavaksi puhui Sitran Maamerkit-ohjelman johtava asiantuntija Lea Konttinen (2010) aiheesta "Kestävä monipaikkaisuus". Monipaikkaisuus koostuu Konttisen mukaan ensinnäkin liikkumisesta, palveluista, työstä, harrastuksista, kokemuksista ja asumisesta. Monipaikkaisuuden käsitteen voisi tiivistää siten, että ihmisten elinympäristöjä leimaa yhä vahvemmin useat **merkitykselliset paikat sekä liikkuminen niiden välillä**. Tästä seuraa uudenlaisten paikkaidentiteettien ja yhteisöllisten roolien syntymistä – ihmisten suhdetta "paikkaan" käsitteellistetään uudelleen ja "välitilan maantiede" korostuu. Monipaikkaisuuden ja välitilan maantieteen muotoja ovat muun muassa vapaa-ajan asuminen, kaupungissa sijaitseva "työkämpä", kaupungissa sijaitseva "kesämökki", eroperheiden lapset, kotipaikkaan palautuvat juuret sekä harrastusympäristö. Näistä seuraa haasteita muun muassa seuraavissa: palvelut (esim. kuntarajat ylittävät palvelut, verotuskäytännöt monipaikka-asujien osallistaminen), logistiikka (esim. tie- ja tietoliikenne, jätekuljetus), ekotehokkuus (hiilijalanjälki, puhdas energia), kulttuuri ja sosiaalinen todellisuus (yhteisöllisyyden muutokset, kulttuuriset törmäykset, arvomuutokset), paradigmat (alueellinen erilaistaminen, palveluiden tasa-arvoisuus) sekä tiedollisuus (ilmiön edistäjät ja vaikutukset).

"Maaseudulla on merkittävämpi rooli suomalaisen elinvoiman lähteenä ja kestävien ratkaisujen mahdollistajana."

Monipaikkaisuus koostuu Konttisen mukaan kolmesta tasosta, joilla tarvitaan eri toimenpiteitä. Ensinnäkin *globaalilla tasolla* tarvitaan tiedustelua ja monipaikkaisuus-ilmion määrittelyä ja analyysiä. Toisekseen *kansallisella tasolla* tarvitaan tulevaisuustyöpajoja keskeisistä tulevaisuuden kehittämisen painopisteistä, mielipaikkojen ja monipaikkaisuuden havainnollistamista sekä analysointia kartografi- sesti. Lisäksi tarvitaan Maaseutubarometrin osana arviointia monipaikka-asumisen keston yhteydestä maaseutuajatteluun, sekä hajautettujen järjestelmien johtamista ja etätyötä. Kolmanneksi *paikallisella tasolla* (myös kansallisella) tarvitaan monipaikkaisuuden kokeilu- ja kehittämishankkeita. Lopuksi Konttinen esitti kysymyksen muodossa haasteita, joiden ratkaiseminen edistäisi monipaikkaisuutta.

- Miten voisin saada palveluja asuinpaikasta riippumatta?
- Miten voisin välttyä liikenneruuhkilta?
- Miten voisin päättää milloin ja missä teen töitä?
- Miten voisin osallistua ja vaikuttaa asuinpaikkakuntani päätöksentekoon?
- Miten voisin käydä koulua etänä?

Tulevaisuusklinikan kolmannen alustuksen piti tulevaisuudentutkimuksen professori Sirkka Hei- nonen (2010) Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta. Hän alusti aiheesta ”Monipaikkaisuus mobiilin elämysyhteiskunnan tarinana”. Millaisena monipaikkaisuus näyttäytyy tulevaisuuden perspektiivissä? Luodattaessa tulevaisuuden monipaikkaisuutta on syytä hyödyntää ennakkoinnin ja tulevaisuudentutki- muksen tarjoamaa lähtökohtaa, ajattelutapoja ja välineistöä. Ennakointi (foresight) on osa laajempaa tulevaisuudentutkimusta (futures research).¹ Tulevaisuudentutkimus on systemaattista, kokonaisval- taista, monitieteistä ja kriittistä pitkän tähtäyksen analyysia tulevaisuutta koskevista teemoista ja tule- vaisuuden kehitysvaihtoehtoista. Tulevaisuudentutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisia 1) mahdolliset, 2) todennäköiset tai 3) toivottavat (ja ei-toivottavat) tulevaisuudet voisivat olla. Tulevai- suudentutkimuksen ensimmäinen taso on **tulevaisuuden luotaaminen**. Näin saatua tietoa hyväksi- käyttämällä ihminen pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä ja ympäristöönsä/yhteiskuntaan, jolloin kyseessä on tulevaisuudentutkimuksen toinen taso - **tulevaisuuden luominen ja tekeminen**. Olemme jokainen valinnoillamme omalta osaltamme vastuussa siitä, tuleeko huomispäivästä sellainen, että sitä on hyvä elää. Kolmas taso on siten kausaaliset syy-seuraussuhteet huomioiva **tulevaisuusvas- tuullisuus**. Tällöin tulevaisuuden luotaamisen ja tulevaisuuden luomisen avulla kannetaan vastuuta siitä, että tulevaisuus on nykyistä parempi paikka elää mahdollisimman monelle. Tulevaisuuden luo- taaminen, luominen ja näistä vastuun kantaminen muodostavat neljännen, horisontaalisen tason - sy- vällisen ja systemaattisen **tulevaisuustietoisuuden**. Olemme kaikki kiinnostuneita siitä, millaiseksi tulevaisuus muodostuu! Tulevaisuustietoisuus syventää tulevaisuudesta kiinnostuneisuuden kaikkeen tekemiseen ja asennoitumiseen – käytännön toimintaan, jossa tulevaisuuden luotaaminen ja tekeminen perustuvat valintojen ja vaikutusten välisten kausaalisten suhteiden ymmärtämiseen ja ennakolta huo- mioon ottamiseen.

Ennakoinnin strateginen merkitys on kilpailuedun saamisessa. Sen lisäksi, että ennakointityö ja - tietämys tuo kilpailuetua, ennakointi on myös oppimisprosessi. Ideaalisessa tapauksessa ihmiset ja toi-

¹ Tulevaisuusajattelusta, ennakkoinnista ja tulevaisuudentutkimuksesta ks. tarkemmin seuraavaa lukua.

mijat luovat yhdessä vastuullista tulevaisuutta ongelmalähtöisesti, hankevetoisesti, intohimoisien kiinnostuneena ja voimaistumisen tunnetta tuottavana (problem-based, project-based, passion-based & power-based)². Ennakoinnin aikajänne vaihtelee tapauskohtaisesti, se voi olla 2020, 2030 tai vaikkapa 2050. Tulevaisuudentutkimuksessa 2020 on varsin lyhyt tarkastelutähtäin, 2050 ei puolestaan ole mitenkään erityisen pitkä aikaväli. Esimerkiksi hallituksen ilmasto- ja energiapoliittisessa tulevaisuuslonteossa valittu aikatahtäin on juuri 2050. Tässä Tulevaisuuslinikassa valittiin monipaikkaisuuden tarkastelun tähtäimeksi 2020. Etuna tällä lyhyellä tarkasteluvälillä on se, että työskentelyssä päästään heti pureutumaan käytännönläheisiin asioihin ja ideoimaan niihin ratkaisujakin. Monipaikkaisuus on ilmiönä kiinnostava ja ajankohtainen. Paikan käsite liittyy toimintojen suorittamiseen tietyssä paikassa ja tietyssä ajassa. Arjen toimintoja, asumista, työntekoa, tuotantoa, kuluttamista, vapaa-ajan viettoja, palvelujen tarjoamista ja käyttöä, liikkumista ja vuorovaikutusta tehdään paikoissa. Ajallisesti toimintojen suorittamista voi leimata joko reaaliaikaisuus tai desynkronisaatio, joka tarkoittaa toimintojen eri-aikaistumista. Ajasta ja paikasta riippumaton työ on itse asiassa monessa ajassa ja paikassa suoritettua työtä.

Monipaikkaisuutta on kiinnostavaa hahmottaa myös laajenevina kehinä. Kuinka laaja on esimerkiksi asumisen suhteen ihmisen kotiseutu? Kodin ympärillä on useita kehiä: asunto, naapurusto, asuinalue, kunta, seutu, maa, maanosa, maapallo, avaruus. Millä kehillä ja missä paikoissa liikkeessaan ihminen tuntee olevansa kotonaan? Monipaikkaisuudesta puhuttaessa on syytä pitää mielessä, että myös tilan käsite muuttuu. Mitä on tila? Onko se kohtaamispaikka? Elämyskeidas? Slow vai stimulus -paikka? Fyysiset tilat – virtuaaliset tilat – digitaaliset tilat – sosiaaliset tilat – mentaalitilat – julki-set/yksityiset/puolijulkiset tilat - kaikki nämä yhdistyvät ja todentuvat erilaisina representaatioina ihmisen arjessa. Yhteiskuntavaiheiden evoluutiossa on Suomessa tapahtumassa siirtyminen tietoyhteiskunnasta mobiiliin elämysyhteiskuntaan. Yhteiskuntavaiheet seuraavat toisiaan. Keräily- ja metsästyshyhteiskunnasta olemme tulleet nomadihyhteiskunnan kautta maatalousyhteiskuntaan, joka puolestaan on muuntunut teollisuusyhteiskunnaksi ja sittemmin tietoyhteiskunnaksi. Globaalisti tarkasteltuna nämä siirtymävaiheet eivät tapahdu kaikkialla yhtä aikaa. Suomessa ja muissa kehittyneissä maissa olemme jo eläneet tietoyhteiskunnassa, kun taas joissain maissa maatalousyhteiskunta on vielä täysimittaisena vallalla. Siirtyminen yhteiskunnallisesta kehitysvaiheesta toiseen ei myöskään tarkoita sitä, että aiemmat vaiheet häviävät kokonaan. Ne vain siirtyvät taustalle ja kaikista vaiheista kumuloituu kulloinenkin uusi kehitysvaihe, joka on tuotannollis-taloudellisesti, teknisesti ja sosiokulttuurisesti uudella tavalla dominoiva.

Tulevaisuudentutkimuksen kirjallisuudessa on havaittavissa kolmenlaista luonnehdintaa sille uudelle yhteiskuntavaiheelle, johon olemme siirtymässä nykyisestä tietoyhteiskunnasta. Se saattaa olla biohyhteiskunta (ekohyhteiskunta), digihyhteiskunta (ubiikkihyhteiskunta) tai elämysyhteiskunta. Elämysyhteiskunta perustuu elämystaloudelle, joka merkitsee vahvaa elämyshakuisuutta tuotteiden ja palvelujen tuottamisessa ja kuluttamisessa. Elämystalous on muutos pelkästä käyttökokemuksesta kohti kontekstuaalisia käyttö- ja kulutuskokemuksia (Jensen 1996; Rifkin 2002, Pine & Gilmore 1999). Täl-

² Design Factoryn johtaja Kalevi Ekman on puhunut passion-based –oppimisesta, mm. Teknillisten Tieteiden Akatemian –kokouksessa 12.10.2010.

löin asiakasräätelöinti eli tuotteiden ja palvelujen yksilölliset, adaptiiviset yhdistelmät nousee tärkeäksi. Identiteetit ja merkitykset upotettuina tuotteisiin ja palveluihin merkitsee uudenlaista tarkastelukulmaa. Aletaan puhua elämys-palveluista, elämys-liiketoiminnasta ja elämysjohtamisen tarpeesta. Elämystalous linkittyy varallisuuden kasvuun, jolloin se voi toteutua ekstreemielämyksinä tai energiaa ja resursseja paljon kuluttavissa muodoissa. Elämysyhteiskunta voi tarkoittaa myös arvon antamista hyvin pelkistetyille elämyksille kuten hiljaisuudelle, hitaudelle, luonnossa liikkumiselle, tai yhdessä ololle. Mobiiliuteen ja elämykselliseen sekä myös monipaikkaisuuteen vaikuttavia keskeisiä megatrendejä ovat ilmastonmuutos, väestömuutos (vanheneminen tai määrän kasvu), globalisaatio ja digitalisaatio. Elämyshakuisuus voi olla sekä yksilökeskeistä että yhteisöllisyyspohjaista. Yhä enemmän elämyshakuisuudessa voi olla mukana merkitysten etsimistä omaan elämänhallintaan ja elämän mielekkyyden rakentamiseen. Tällöin voidaan havaita viitteitä elämysyhteiskunnan muuntumisesta merkitysyhteiskunnan suuntaan, jonka keskiöön kehittyä merkitystalous. Tällöin merkitysosaamisesta voi kehittyä tärkeä tulevaisuuden osaamistarve (Heinonen 2010b).

Monipaikkaisuudessa tulee esiin kaupungin ja maaseudun välisen vuorovaikutuksen tarve ja mahdollisuudet. Tällä hetkellä yli puolet maailman väestöstä asuu kaupungeissa. Rakennukset ja rakennettu ympäristö vastaavat 40 % energian kulutuksesta. Rakennetaan yhä suurempia kaupunkeja, yhä korkeampia rakennuksia (800 m korkea rakennus valmistui vuoden 2009 lopulla Dubaihin). Rakennetaan yhä useampia kaupunkeja - Kiinaan tullaan rakentamaan seuraavan 15 vuoden aikana 400 uutta kaupunkia. Kaupunkirakenne hajautuu, samalla kun kaupunkien öljyriippuvuus ja autoriippuvuus ovat vahvoja. Sanotaan usein, että kaupunkien aiheuttamat ympäristöongelmat ratkaistaan kaupungeissa. Jospa ratkaisujen avaimia on löydettävissä myös maaseudulta? Mikä voisi olla maaseudun uusi rooli globaalin toimintaympäristön turbulenssissa? Taajamien ulkopuolelle tapahtuva muutto nähdään uhkana yhdyskuntarakenteen eheydelle. Toisaalta osalla ihmisistä on asumispreferensseissä vahvana maalla-asumisen unelma. Voisiko ekomoderni maaseutu olla toisaalta puskurina ekotehokkaiden yhdyskuntien muodostamiselle ja toisaalta varaventiilinä paremman elämänlaadun etsinnälle. Maaseudun perinteinen tiivis kyläyhteisö on itse asiassa eheän yhdyskuntarakenteen mukainen. Kriittisessä asemassa on kuitenkin liikkuminen ja liikenteen ja tietoliikenteen sekä palvelujen infrastruktuuri.

Heikkoja signaaleja eli merkkejä orastavista ilmiöistä monipaikkaisuuden ilmiön ympärillä on tunnistettavissa useitakin. Esimerkkeinä mainittakoon seuraavat, jotka ovat downshifting eli vapaaehtoinen kulutuksen vähentäminen, Slow Life eli hitauden vallankumous, vertikaaliviljely, prosumerismi ja DIY (Do It Yourself eli itse tekemisen eetos). Megatrendien ohella onkin tarkkailtava myös heikkoja signaaleja. Lisäksi on ennakoitava villejä kortteja/mustia joutsenia (ks. luku 6). Näiden vaikutuksista (riskit ja mahdollisuudet) tulevaisuusstrategiaan tulee tehdä systemaattista ennakointia. Ennakoitaessa sitä, millaiseksi kestävä monipaikkaisuus tulevaisuudessa muodostuu ja millaisia mahdollisuuksia sillä on, kannattaa sovittaa joko-tai -ajattelun sijaan sekä-että -tarkastelukehikkoon. Tunnistettaessa pullonkauloja kestäväälle monipaikkaisuudelle on alettava toimia - ei huomenna, vaan tänään!

Monipaikkaisuuden ilmiöstä tarvitaan perusteellista käsiteanalyysia. Ilmiö on olemassa ja se näyttää olevan vahvistumassa. Mitä konkreettisesti tarkoittaa se, että asumme, teemme työtä, vietämme vapaa-aikaa ja olemme vuorovaikutuksessa muiden kanssa yhden paikan lisäksi useammassa paikassa ja paikkojen yhdistelmissä, fyysisissä paikoissa ja virtuaalisissa paikoissa sekä niiden yhdistelmissä? Mitä se voi parhaimmillaan tarkoittaa? Monipaikkaisuus on täällä ja tänään, mutta siitä ei ole puhuttu

tuolla termillä. Monipaikkaisuuteen kytkeytyy tarpeita ja toiveita, toteutumia ja tavoitteita, merkityksiä ja vaikutuksia. Monipaikkaisuuden strategiseen pohdintaan kuuluu niin haasteiden, mahdollisuuksien kuin vaikutustenkin luotaus ja asemointi yhteiskunnan kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Monipaikkaisuutta mobiiliyhteiskunnassa kannattaa ohjata eettisesti ja ekologisesti kestävän elämisyhteiskunnan muotoihin.

2. TOIMIALAN TULEVAISUUDEN ENNAKOINNISTA

Tämän luvun sisältämä teksti lähetettiin ennakkoon Tulevaisuuskliniikkaan ilmoittautuneille osallistujille tausta-aineistona minkä tahansa toimialan tulevaisuuden ennakkoinnista. Monipaikkaisuus ei liity mihinkään yhteen toimialaan, vaan kytkeytyy useaan toimialaan kuten asumiseen, rakentamiseen, liikenteeseen, kauppaan, palvelujen tarjoamiseen, hallintoon, työntekoon, yrittäjyyteen jne. Monipaikkaisuudessa on kyse yhteiskunnan toimintojen ja toimialan kirjosta monelle paikalle sijoittuneena.

2.1 Mitä on ennakointi?

Ennakointi (foresight) on osa tulevaisuudentutkimusta (futures research/studies), jolla on erityisen konkreettinen tavoite strategisen päätöksenteon tukemisessa. Sillä pyritään vastaamaan kysymykseen, miten pärjäämme muuttuvassa maailmassa. Ennakointiin liittyvät menetelmällisesti systemaattisuus, pitkän tähtäyksen tarkastelu, kokonaisvaltaisuus, kriittisyys, kyseenalaistaminen, toisin katsominen, monitieteisyys ja monialaisuus. Ennakointiin tulee ottaa mukaan eri alojen ja sektorien edustajia mahdollisimman monipuolisesti: tutkijoita, suunnittelijoita, viranomaisia, yritysedustajia, taiteilijoita, toimittajia, kansalaisia, koululaisia, poliitikkoja, mielipidevaikuttajia, median edustajia jne.

Ennakointi on jatkuva prosessi, joka ei valmistu koskaan, koska tulevaisuus muuttaa alati muotoaan ja suuntaansa. Ennakoinnin ydinmerkitys on siinä, että se auttaa hahmottamaan mahdollisia, vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia ja valmentautumaan tulevaisuuden varalle. Jokaisella toimijalla: organisatiolla, yrityksellä, yhteisöllä, kunnalla, maakunnalla, valtiolla ja yksittäisellä ihmisellä voi olla oma tulevaisuusstrategia.

Tulevaisuuskuvia luodatta on hyvä pitää mielessä, pyritäänkö hahmottamaan mahdollisia, todennäköisiä vai toivottavia (tai ei-toivottavia) tulevaisuuden maailmoja. Ennakoinnin ja tulevaisuudentutkimuksen kolme pääperiaatetta ovat (Amara 1981):

- 1) Tulevaisuutta ei voi ennustaa (ei tehdä ennusteita vaan ennakoidaan);
- 2) Tulevaisuus ei ole ennalta määrätty (ei ole olemassa vain yhtä tulevaisuutta, vaan useita vaihtoehtoisia tulevaisuuksia); ja
- 3) Tulevaisuuteen voi vaikuttaa (nykyhetken valinnoilla ja tavoitteiden asettamisella vaikutetaan tulevaisuuden muotoutumiseen).

2.2 Suomi arvostettu tulevaisuudentutkimuksen maana

Suomi on ollut edelläkävijä akateemisen tulevaisuudentutkimuksen ja ”parlamentaarisen” ennakkoinnin saralla. Suomen Tulevaisuuden tutkimuksen seura perustettiin vuonna 1980 ja se vietti vuoden 2010 toukokuun lopulla 30-vuotisjuhlia Tieteiden talolla Helsingissä. Vuonna 1992 perustettiin Tulevaisuuden tutkimuskeskus Turun kauppakorkeakoulun erillislaitokseksi ja keskus toimii vuoden 2010 alusta Turun yliopiston erillislaitoksena. Samoihin aikoihin eduskuntaan perustettiin tulevaisuusvaliokunta ja valtioneuvosto alkoi laatia tulevaisuusselontekoja jokaisella vaalikaudellaan.³

Ministeriöt laativat kukin oman toimialansa tulevaisuuskatsausta, jotka pohjaavat yhteiseen, valtioneuvoston kanslian tuottamaan toimintaympäristön muutosraporttiin. Valtionhallinnolla on siten oma ministeriöiden välinen ennakointiverkostonsa. Myös jotkut yritykset ja maakunnat harjoittavat ennakointia strategisen päätöksenteon pohjana. Tekes ja Suomen Akatemia ovat muun muassa laatineet tieteen, teknologian ja yhteiskunnan tulevaisuudennäkymistä ennakointiraportin Finnsight2015 (2006). Sitralla on kansallinen ennakointiverkosto KEV.⁴ Ennakoinnin avulla voidaan myös koota innovaatioaihioita tulevan työskentelyn ja liiketoiminnan kehittämisen pohjaksi.

2.3 Millaisia menetelmiä käytetään ennakkoinnissa?

Ennakoinnin menetelmiä on runsaasti, useita kymmeniä, ja niistä on kuvauksia sekä suomen kielellä että englanniksi. Edellisessä luvussa kuvattiin käytännönläheistä metodia – tulevaisuusverstastyöskentelyä. Englanninkielisiä metodikuvauksia on luettavissa muun muassa Millennium -hankkeen metodiraportista Millennium Project Research Methodology v3.0 (cd). Eri menetelmät soveltuvat eri tilanteisiin. Esimerkkinä usein käytetystä menetelmästä on skenaario – tulevaisuuden käsikirjoitus, joka itse asiassa on joukko eri tekniikoita skenaarioiden laatimiseksi. Toinen yleinen tekniikka on delfoi -menetelmä, jossa laaditaan kolmikierroksinen asiantuntijakysely useiden henkilöiden muodostamassa paneelissa tulevaisuutta koskevien väitteiden arvioimiseksi ja argumentoimiseksi.⁵ Myös mallintaminen ja simulointi on tulevaisuudentutkimuksessa varsinkin aiemmin paljon käytetty metodi (jo Rooman klubin alkuajoilta 1970-luvulla).

Nykyisin painopiste metodikehityksessä on siirtymässä osallistavien ja vuorovaikutteisten luovien metodien hyödyntämiseen. Esimerkkinä mainittakoon Luova TulevaisuusTila (Creative Foresight Space). Kyseessä on Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa kehitetty tilallinen metodikonsepti, jossa tila itsessään on suunniteltu sekä luovuuteen että tulevaisuusajatteluun kannustavaksi (ks. virtuaaliesittely kirjastopilotin toteutuksesta <http://www.lib.hel.fi/fi-FI/kohtaamispaikka/luovatulevaisuustila>).

³ Viimeisin on ilmasto- ja energiapoliittinen tulevaisuusselonteko.

⁴ <http://www.foresight.fi>.

⁵ Millennium -hankkeen Helsinki-noodin järjestämässä avoimessa Helsingin yliopistolla järjestetyssä III Millennium Forumissa (syksyllä 2009) käsiteltiin erityisesti delfoi -metodin käyttöä. Tilaisuuden esityksiä nähtävänä taltioituna Tulevaisuuden tutkimuksen seuran sivulla <http://www.futurasociety.fi>.

Tila myös ohjaa ennakkointimethodeihin tutustumiseen ja niiden soveltamiseen.⁶ Tulevaisuusklänikka (Futures Clinique) on Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa kehitetty strukturoitu osallistava ja tutkiva tulevaisuusverstasmenetelmä, jossa hyödynnetään kuutta eri ennakkointimetodia.⁷

2.4 Tulevaisuus NYT!

Tulevaisuus muotoutuu nykyhetken valintojen ja päätösten pohjalta. Tulevaisuus on ikään kuin läsnä nykyhetkessä – tässä ja nyt. Tulevaisuuden siemenet on kylvetty nykyhetkeen. Tulevaisuus voidaan mieltää myös merkkeinä. Tämä semioottinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että tulevaisuudesta koetaan olevan havaittavissa merkkejä, joita tunnistamalla ja tulkitsemalla voidaan hahmottaa tulevaisuuden mahdollisia kehityskulkuja. Tulevaisuuden kehkeytymistä voidaan luodata kolmella tasolla:

1) Megatrendit

Näitä ovat suuret, yleisesti tunnetut, maailmanlaajuiset kehityssuunnat, joihin ei voi paljon vaikuttaa lyhyellä tähtäyksellä. Tulevaisuustarkasteluja voidaan tehdä esimerkiksi viiden seuraavan megatrendin valossa:

ilmastonmuutos ja energiajärjestelmien muutos

väestönmuutos (kasvu ja ikääntyminen)

globalisaatio (kulttuuri, ympäristö, kauppa, teknologia, media...)

digitalisaatio (teknologian konvergenssi)

elämysyhteiskunnan nousu (elämystalous)

2) Heikot signaalit

Heikot signaalit ovat merkkejä tällä hetkellä marginaalissa olevista, mutta mahdollisesti vahvistuvista nousevista ilmiöistä, joiden varhainen tunnistaminen antaa kilpailuetua. Tällaisia orastavia ilmiöitä ovat esimerkiksi:

slow life (slow design, slow cities)⁸

hidas kasvu ja downshifting eli vapaaehtoinen kulutuksen vähentäminen

vertikaaliviljely

aineettomien hyödykkeiden merkityksen nousu

⁶ Seuraava pilotti luovasta TulevaisuusTilasta toteutetaan syksyllä 2010 ja keväällä 2011 Hämeenlinnan teknologiakeskus Innoparkissa ja Hämeen ammattikorkeakoulun pääkirjastossa.

⁷ Tulevaisuusklänikoita voidaan järjestää Luovan TulevaisuusTilan sisällä tai missä tahansa tilassa, joka mielellään poikkeaa totutusta rutiineista ylläpitävästä kokoustamistilasta. Tarkoituksena on irrottaa ajattelua urautuneista malleista.

⁸ Hitauden liikkeestä ks. tarkemmin Heinonen, Sirkka (2010). Slow Design for Slow Living – Architectural and Ecological Challenge. 3rd International Slow Design Conference. Organised by Lahti Institute for Applied Sciences. Lahti 24.3.2010; Heinonen, Sirkka (2010). Hidas elämä ja tulevaisuuden työ – paradoksi vai potentiaali. Futura 1/2010, 77–85; ja Heinonen, Sirkka (2009). Slow Life elämäntapana, työssä ja ammattina. Tulevaisuuden tutkimuksen seuran kesäseminaari ”Arki ja tulevaisuuden ammatit” 21.8.2009 Evon Metsäopisto, Lammi. http://www.futurasociety.fi/seminaarit/kesasem2009/Heinonen_alustus_Evo2009.pdf.

3) Mustat joutsenet (villit kortit)

Mustat joutsenet ovat erittäin harvinaisia ja epätodennäköisiä tapahtumia, joiden vaikutukset ovat kyseisen asian tapahduttua suuret. Mustat joutsenet osoittavat, että tulevaisuus ei etene lineaarisesti ja täysin ennustettavasti, vaikka tietoa olisi kuinka paljon. Aito ennakkointitieto syntyy myös epäjatkuvuuskohtien ja mahdollisten mustien joutsenten tunnistamisesta. Esimerkkejä mustista joutsenista ovat:

Vuoden 2001 terroristi-isku World Trade Centeriin

Vuoden 2004 tsunami Intian valtameressä

Yhdysvaltojen asuntoluottokriisi globaalin finanssikriisin alkusoittona v.2008

Islannin tulivuoren tuhkapilven aiheuttama lentoliikennekaaos Euroopassa v. 2010

Tulevaisuutta ennakoitaessa laaditaan ensin monitoimijapohjaisesti organisaation tai toimialan tulevaisuuden visio eli tahtotila, vision toteuttamiseksi tarvittava strategia ja sen edellyttämä operatiivinen ”tiekartta” tulevaisuuteen. Tällaisessa tulevaisuusprosessissa kannattaa tarkastella tulevaisuuden mahdollisuuksia ja uhkia edellä kuvatuilla kolmella tasolla (megatrendit, heikot signaalit, mustat joutsenet/villit kortit). Tulevaisuusklänikka tarjoaa dynaamisen prosessin toimialan tulevaisuuden ennakkointiin.

3. ENNAKKOTEHTÄVÄT JA VASTAUKSET

Tulevaisuusklินิกkaan ilmoittautuneille lähetettiin Tulevaisuusklินิกka-konseptin mukaisesti tulevaisuusajatteluun virittävän taustamateriaalin (ks. edellinen luku) lisäksi aiheeseen liittyvä ennakkotehtävä. Ennakkotehtävä oli kolmiosainen ja sen tarkoitus oli kahdenlainen. Ensinnäkin ennakkotehtävien avulla osallistujien ajattelua viritettiin valmiiksi pohtimaan Tulevaisuusklinikan tematiikkaa. Toiseksi tehtäviin saatujen vastausten perusteella Tulevaisuusklินิกka -työskentelyyn fokuoitiin vastaajien mielestä kiinnostavimmiksi koettuja teemoja. Tässä luvussa esitellään ennakkotehtävät ja niihin saadut vastaukset. Tulevaisuusklินิกkaan osallistui 40 henkilöä ja ennakkotehtäviin heistä vastasi tasan puolet eli 20 henkilöä.

3.1 Monipaikkaisuuteen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia

Osallistujien pohdittavaksi oli ensimmäiseen ennakkotehtävään listattu joukko Sitran maamerkit -ohjelmassa tunnistettuja monipaikkaisuuteen kytkeytyviä ilmiöitä ja niiden toteutumiseen liittyviä muutoshasteita ja mahdollisuuksia eri aihealueilta seuraavasti:

Palvelunäkökulma
Logistinen näkökulma
Ekotehokkuuden näkökulma
Kulttuurinen ja sosiaalinen näkökulma
Paradigmahaste

Vastaajia pyydettiin valitsemaan kustakin ryhmästä kriittisin ja/tai kiinnostavin vaihtoehto ja perustelemaan valintoja lyhyesti. Lisäksi vastaajia kehotettiin lähettämään perusteluineen jokin muu monipaikkaisuuden kannalta kriittinen aihe, mikäli heillä olisi sellainen mielessään. Alla on kukin muutoshasteiden pääaihealue ja siihen liittyviä vaihtoehtoisia tarkasteltavia asioita. Näiden osalta pyydettiin vastaajilta valintoja. Kunkin vaihtoehdon perässä oleva luku ilmaisee ennakkotehtävään saatujen vastausten mukaan vastaajien lukumäärän. Luvun osoittama vastaajamäärä piti siis kyseistä vaihtoehtoa tärkeimpänä, kriittisimpänä ja/tai kiinnostavimpana teemana. Tärkeimmiksi koetuista hasteista jonkin verran modifioiden muodostettiin Tulevaisuusklินิกkaan työryhmätyöskentelylle lähtökohdat.

3.1.1 Palvelunäkökulma

a) Verotuskäytännöt	3 kpl
b) Monipaikka-asujien osallistaminen	5 kpl
c) Palveluiden tasa-arvoisuus (saatavuus yli kuntarajojen)	10 kpl
d) Tietojärjestelmät	1 kpl
e) Vapaa-ajan palvelut	2 kpl

Alla on listattu vastauksiin annettuja sanallisia perusteluja.⁹

a) Verotuskäytännöt

Kyse ei ole vain tasa-arvoisuudesta, vaan myös esim. siitä, kannattaako kuntien ryhtyä aktiivisesti promotoimaan ja tukemaan monipaikkaisuutta.

Pidän kriittisimpänä verotuskäytäntöjä. Miksikö? Oikeastaan poissulkien ensin muut, sillä osallistamiseen on keinoja ja toisaalta niihin voi ao. asuja itse vaikuttaa, palvelutasa-arvoisuuteenkin on mahdollista vaikuttaa (kuntayhteistyö, yksityisten palvelujen ostaminen, palvelut "omimmalta" eli käytännössä verokohtelun määräämältä pääasuinpaikkakunnalta), tietojärjestelmät kehittyvät ja siten myös erilaisten katvealueiden ongelmat, toivon mukaan; vapaa-ajan palvelut ovat aktiivisten toimijoiden itsekin järjestettävissä, jos haluavat...

Nimenomaan verkostoituneen, monidimensioisen freelancer -yrittäjyyden näkökulmasta.

b) Monipaikka-asujien osallistaminen

Monipaikka-asumista tulisi tutkia ja edistää osana työn parempaa organisointia, fyysisen liikkumisen ja sen haittojen vähentämistä, alueellista kehitystä, ajankäyttöä ja kiireen vähentämistä.

Näen monipaikkaisten asukkaiden osallistumisen ja osallistamisen tärkeänä ja kriittisenä tekijänä. Osallistuminen kumpuaa pitkälti halusta ja kiinnostuksesta. Tähän motivaatioon vaikuttaa se, millainen asema monipaikka-asukkaalla on mm. saatavilla olevien palveluiden kautta. Tunteeko monipaikka-asukas itsensä jokseenkin yhdenvertaiseksi eri asuinpaikoillaan? Osallistamisen näen ylhäältäpäin tulevana, top-down toimintana, jolloin korostuu monipaikka-asujien strategisen roolin tunnistaminen päättäjien taholta. Millaiset osallistumisen mahdollisuudet esim. kakkosasukaille halutaan antaa. Osan aikaa muualla asuvilla

⁹ Vastaukset on kursivoitu ja paikoin kirjoitusmuotoa on korjattu ilmeisten kirjoitusvirheiden osalta.

muodostuu perspektiiviä eri paikkojen mahdollisuuksiin, ja heidät voidaan nähdä alueellisen sosiaalisen kehittämisen voimavaroina, jopa indikaattoreinakin.

..yksikin, muutamakin yksilö voi saada niin paljon aikaan yhteisössään.. jospa onnistuisimme aktivoimaan joitakin kymmeniä prosenttia ihmisistä... ja aktivoimaan osan heidän taloudellisista resursseistaan myös.

...koska monipaikka-asujien osallistaminen liittyy suoraan kansalaisten osallistamiseen yleiseen päätöksentekoon ja se on globaali aihe/ongelma.

Työssäni olen seurannut henkilöitä, jotka ovat joutuneet siirtymään töihin toiselle paikkakunnalle ja taloudelliset sekä uudelle paikkakunnalle sijoittautumiseen aiheet kiinnostavat. Monet työntekijämme asuvat viikot työpaikkakunnalla ja viikonloput kotipaikkakunnalla.

c) Palvelujen alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo (saatavuus yli kuntarajojen)

Palvelujen alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo on haasteellista tilanteessa, jossa mm. kuntaliitosten ja palvelujen tehostamisen myötä peruspalveluja keskitetään keskustaajamiin. Alueellisen keskittymisen trendi vaikuttaa varsin voimakkaalta ja maaseudulla asumisen ja elämisen reunaehdot kaventuvat. Liikkuminen lisääntyy kaupungin ja maaseudun välillä: maaseudulta halutaan tai on pakko liikkua palvelujen äärelle, ja kaupungin ruuhkasta puolestaan halutaan maaseudulle vapaa-ajan viettoon.

Valitsen vaihtoehdon c, koska julkinen talous ei (enää) mahdollista julkisen hallinnon eri viranomaisten tiheää palvelupisteverkostoa joka kuntaan. On olemassa konsepteja, mm. yhteispalvelu ja asiakaspalvelukeskus-konsepti, joilla voidaan eri viranomaisten (kunnat, valtion) yhteistyönä, kustannustehokkaasti, monikanavaisesti ja asiakaslähtöisesti turvata palvelujen saatavuus uusilla tavoilla. On myös toimivaa etäpalveluteknologiaa (video- ja verkkoneuvottelu, muut viestintäratkaisut), jota voidaan hyödyntää. Onko hallinnolla halua ja kykyä uudistaa toimintaansa? Entä mitä tarkoitetaan tasa-arvoisuudella 2011? Milloin ja miten ihminen kokee itsensä tasa-arvoiseksi, milloin ja miten hallinto kokee tarjoavansa tasa-arvoisesti palveluja? Onko jonkun asiakasryhmän oltava tasa-arvoisempi kuin toisen?

Jää jäljelle se, mihin emme voi itse vaikuttaa - valtion verotulojen tarve ohjaa päättäjiä/virkamiehiä kehittelemään erilaisia veroja ja verotuksen kohteita, joiden mukaan on niin freelance- kuin pätäkötöitäkin tekevien tai perheen muualla työtään viikolla tms tekevän sopeuttava. Kustannukset kuitenkin kohdistuvat joko kahteen paikkaan (jossakin on asuttava 24/7), tai vastavuoroisesti liikkumiseen ja niin ollen julkisten kulkuvälineiden taksoihin tai autoilun kustannuksiin. Kun kaikki eivät halua asua vuokralla, tuntuvat esim. kiinteistöverojen nousut tulotasolla.

Otin henkilökohtaisen näkökulman monipaikkaisuuteen, siksi valinnoissa ei korostu yhteiskunnallinen kriittisyys/tärkeys, vaan oman elämäni monipaikkaisuuteen liittyvät solmukohdat. Samasta syystä näkökulmani monipaikkaisuuteen on sekä kansainvälinen että kansallinen. Mielestäni kansainvälinen monipaikkaisuus ei tullut kysymyksenasettelussa esille, liekö tietoinen raja? a) ja c) mielestäni tärkeimmät > esim. kv. perhe, jossa vanhemmat töissä kahdessa eri maassa. Perhe-elämää tukevaa etätyökäytännöt saattavat toimiakin, mutta verotussyistä esim. suomalaisen firman työntekijän täytyy olla kirjoilla Suomessa, muuten työnantaja joutuu rekisteröitymään työnantajaksi myös työntekijän etätyömaassa. Työntekijä voi joutua olemaan kirjoilla toisessa maassa kuin missä muut perheenjäsenet asuvat. Tämä heijastuu sitten esim. terveyspalvelujen saatavuuden jne.

Pystytäänkö meillä takaamaan tasa-arvoisuus palvelutarjonnassa, ja varsinkin halutaanko säilyttää yhdenvertaisuus taajamien ja haja-asutuksen välillä. Jo nyt kasvukunnat vastustavat voimakkaasti haja-asutusta. Olisiko kenties parempi antaa asukkaiden ratkaista mihin hintaan he haluavat luonnonläheisyyttä ja omaa rauhaa?

Koska vapaa-ajan tilat rakenteistavat kaupunkia yhä enemmän.

Palveluiden tasa-arvoisuus ja saatavuus yli kuntarajojen, sillä palveluiden saatavuus on yksi olennaisista monipaikkaisuutta edistävästä tekijöistä.

Kuinka jakaa/allokoida jatkuvasti niukkenevat julkiset resurssit, jos samat henkilöt tarvitsevat palveluita useammilla paikkakunnilla? Vai onko tämä sittenkään haaste? Voiko kysyntä ja kaantua tulevaisuudessa suhteellisen tasaisesti, mutta vain hyvin eri lailla kuin nykyisin?

Ihmisillä pitäisi olla vapaus valita, missä he asuvat, työskentelevät tai muuten viettävät aikaansa. Joustava liikkuvuus ja monipaikkaisuus edellyttäisivät, ettei heidän tarvitse olla sidoksissa kotikuntansa palveluihin, palata kotikuntaansa saadakseen tiettyä palvelua tai saada eriarvoista palvelua eri paikoissa. Pitäisi siis luoda joustava järjestelmä, esim. maksusitoumus/palveluseteli tms., joka mahdollistaa palveluiden käyttämisen kunnasta riippumatta – sen mukaan, missä kulloinkin on.

d) Tietojärjestelmät

Niiden toimivuus ja käytettävyys on edellytys sujuvalle monipaikkaiselle työskentelylle.

3.1.2 Logistinen näkökulma

f) Vesi-, viemäri- ja jäteverkostot	4 kpl
g) ICT- ja valokuituverkosto	13 kpl
h) Tiestö ja muut väylät	6 kpl

Alla on listattu vastauksiin annettuja sanallisia perusteluja.

f) Vesi-, viemäri- ja jäteverkostot

Vesi on elintärkeä asia, sen lipuminen kansalaisten päätöksenteon ulottumattomiin on kriittistä, jos myös puhdas vesi siirtyy omistamisen osalta kansalaisten ulottumattomiin, vaikkakin haja-asutusalueella saattaa olla omaehtoinen hankintamahdollisuus. Elämän mahdollistajana vesi on tässä oleellisin tekijä - kaiken muun pystyy jollakin vaihtoehtoisella korvaamaan (polttoaineet/tuuli- tai vesivoima omasta takaa).

Veden "jälkikäsittelyn osalta" viemäriverkostoa koskien ekologisemmat järjestelmät ovat jo olemassa, joskin osin kankeita käyttää eli vaativat tottumista ja lisäkehittelyä tai osa biologisista laitteista suurempaa kuin yhden perheen keskittymää, toistaiseksi. ICT- ja valokuituverkoston osalta kyse on samasta kuin veden osalta, jos niitä hallitsevat organisaatiot on velvoitettu pitämään ne kunnossa tasaisesti maan eri osissa, kunhan ne kaikkialla ovat toiminnassa, asia on ongelmattomampi. Tiestön ym väylien osalta kyse on enemmänkin tuotannollisen ja paikka-riippuvaisen työnteon määrästä verrattuna tietotyön määrään, asumispaikalla on merkitystä juuri edellämainituille yrittäjille ja asiantuntijoille.

Onko mielekästä koota laajat maaseutualueet yhteisiin verkostoihin, kun luonnonmukaisilla ja tiedostavilla ratkaisuilla voitaisiin useimmiten hoitaa ongelmat kestävämmiin ja säästävämmin.

Omatoimisten vaihtoehtojen kehittäminen / salliminen tärkeää.

Tässä kytee näistä suurin pommi.

g) ICT- ja valokuituverkosto

Minulla ei voimakasta mielipidettä. Tämä on perusedellytys.

Liikenteen on siirryttävä eli konvergoitettava fyysisestä tietoliikenteeksi - mm. edellä mainitsemistani syistä.

Koska niiden toimivuus ja käytettävyys on edellytys sujuvalle monipaikkaiselle työskentelylle.

Eurooppalainen monipaikkaisuus on suurelta osin toimivien internet-yhteyksien sekä lentoyhteyksien varassa. Tiet ja junat vievät sitten lentokentälle. Suomi-keskeinen eurooppalainen monipaikkaisuus ei tule ennen Itämeren kokoonkuivumista nojautumaan paljoakaan pitkän matkan junayhteyksien varaan.

Monipaikkaisen tietotyön perusedellytys on toimiva tietoliikenne.

ICT- ja valokuituverkosto, joka on yksi monipaikkaisuutta mahdollistavista tekijöistä.

Kuinka sovittaa yhteen liikkumiseen liittyvän uuden teknologian hyvin nopeat ja perinteisen väylärakentamisen hitaat kehitys- ja implementointikaaret? Mikä tulee olemaan julkishallinnon rooli liikenteen ja sen palvelujen tuottamisessa?

ICT- ja valokuituverkosto: Suuri osa ajasta käytetään työntekoon. Jos työn tekeminen olisi periaatteessa mahdollista missä vain, ihmiset voisivat vapaammin valita ja yhdistää elämänsä eri osa-alueita. ICT:n ja yhteyksien rooli tässä on suuri. Vaikka työpaikoilla tarjottaisiin sopivia ICT-välineitä ja mahdollistetaan etäyhteydet, ei haja-asutusalueella ole toimivia tai riittävän nopeita internet-yhteyksiä. Teknologian toimimattomuus oli useimmin mainittu monipaikkaista työntekoa häiritsevä syy tutkimuksessamme. ICT- ja valokuituverkoston merkitys ei rajoitu pelkästään työntekoon kun yhä suurempi osa julkisista ja yksityisistä palveluista on sähköisiä.

...koska tietoliikenne on avain, kaikki on tulevaisuudessa yhteydessä nettiin, tavalla tai toisella, kahvinkeitinkin.

h) Tiestö ja muut väylät

Eurooppalainen monipaikkaisuus on suurelta osin toimivien internet-yhteyksien sekä lentoyhteyksien varassa. Tiet ja junat vievät sitten lentokentälle. Suomi-keskeinen eurooppalainen monipaikkaisuus ei tule ennen Itämeren kokoon kuivumista nojautumaan paljoakaan pitkän matkan junayhteyksien varaan. (tämä perustelu myös edellä kohdassa g)

Tästä valikoimasta oli vaikea valita yhtä ja kriittisintä, mutta fyysinen saavutettavuus ympäri vuoden lieenee perustavaa laatua oleva kriittinen tekijä, jota ilman ei tietoyhteyksiä taikka muuta infraa ole mielekäästä rakentaa. Monipaikkanäkökulmassa on oleellista ajatella myös muuta kuin autolla liikkumista. Millaiset joukkoliikenneyhteydet, kenen tarpeisiin? Entä kevyen liikenteen mahdollisuudet? Väestö ikääntyy, jalkaisin, potkukelkalla jne. liikkumista on motivoitava?

tähän vaikutetaan myös reitistösuunnittelulla ja reitistöjen ympärivuotisella kunnossapidolla. Myös maisemalliset arvot on otettava huomioon tästä näkökulmasta.

Lisäisin tähän Liikkumisen tavat ja erityisesti julkiset liikennevälineet ja matkaketjut. Perustelut: Monipaikkaisuuteen liittyy olennaisesti liikkuminen paikkojen välillä. Kestävän kehityksen näkökulmasta on olennaista kehittää julkisen liikenteen houkuttelevuutta, mm. esteettömiä ja joustavia matkaketjuja.

Joukkoliikenne, vaikein ratkaistava.

Sukkulointi paikkojen välillä tärkeää.

3.1.3. Ekotehokkuuden näkökulma

i) Monipaikka-asumisen hiilijalanjälki	6 kpl
j) Puhtaat energiaratkaisut	
k) Hajautetut energiaratkaisut	3 kpl
l) Omavaraisuus (energia ja/tai elintarvike)	1 kpl
m) Ajasta ja paikasta riippumaton työ	12 kpl

i) Monipaikka-asumisen hiilijalanjälki

Hiilijalanjälki kattaa hyvin laajan kokonaisuuden, myös asukkaiden arvot ja asenteet suhteessa esimerkiksi energiaratkaisuihin, energian määrän tarpeeseen ja jätteiden tuottamiseen.

Omavaraisuus (energia ja/tai elintarvike)osalle oleellisen tärkeää, ja kun vapaa-aika lisääntyy on se järkevää omavaraisuutta.

...jos mennään henkilökohtaisen hiilitaseen seurantaan

Kuinka parantaa energiatehokkuutta/muuttaa toimintatapoja?

k) Hajautetut energiaratkaisut

Hiilijalanjäljen osalta muualla muuttavien tietotaso lienee jo keskimääräistä parempi, mutta mahdollisuudet itse vaikuttaa ekologisiin valintoihin ovat silti olemassa. Puhtaat energiarat-

kaisut ovat tulollaan, tuuli- sekä aurinko- ja mahdollisesti vielä sofistikoituneemmat tuotantotavat ovat pian (hinnoittelukysymys tosin vaikuttaa tahtiin) todellisuutta.

Hajautettuja energiaratkaisuja (mielestäni kriittisin asia) valitettavasti Suomessa valtiovarainministeriö ohjaa niin, että esim. itse tuotetun (tuuli-, aurinko- tms) ylijäämäenergian syöttö edes ilmaiseksi verkkoon ei ole mahdollista. Toisin on Saksassa, jossa pienet energiantuottajat voivat ylijäämänsä saada yhteiseen hyötykäyttöön. Meillä suositaan jostakin syystä vain suurimpia toimijoita.

l) Omavaraisuus (energia ja/tai elintarvike)

Edellisten kohtien positiivisen kehityksen myötä myös omavaraisuus on tulevaisuudessa mahdollista. Lähiruoka olisi paras keino elintarvikeomavaraisuuden nostamiseen, lähiasutuksen pienet ja suuremmat tuottajat voisivat verkottua tehokkaammin. Toisaalta tuntuu, että "kaikki mulle heti nyt"-ajattelu on vienyt terveen järjen kuluttajilta; kaikkea pitäisi joka hetki saada usean vaihtoehdon joukosta mahdollisimman monesta kaupasta. Sesonkiruoat ja elintarvikkeiden järjevä, tuhlaamaton (!) käyttö mahdollistaisi joustavuuden. Elintarviketuotanto on raaka-aineiden osalta luonnon armoilla, niin kasvukausien kuin satomäärienkin osalta, asia, joka pitäisi jo koululaisille opettaa. Kaukaa kuljetettua "kasvotonta" prosessoitua ruokaa käytetään kuin avaruusmuonaa, ilman terveellisyyden, ekologisuuden tai vastuullisuuden vaatimista, valvonnasta tai alkuperästä ei saada takeita verrattuna lähiruokaan (vrt. Kiinan melamiinikatastrofi, jossa sentään oli ruotsalainen osaomistaja eräänä toimijana). Ilmeisesti kohtuullisen kuluttamisen paras motivaattori on rahan puute ja sairastumisen pelko, jolloin ihmiset alkavat luontevasti siirtyä downshiftingiin myös tällä puolella.

m) Ajasta ja paikasta riippumaton työ

Aiheella on sekä huomattavia positiivisia että huomattavia negatiivisia konnotaatioita

Ajasta ja paikasta riippumaton työ – Itse asiassa työ ei voi olla ajasta ja paikasta riippumatonta vaan työ voi tapahtua useissa aika- ja paikka-konsepteissa. On miltei täysin selvittämättä mitä ovat virtuaalisen työympäristön ominaisuudet. Miltei kokonaan avaamatta on virtuaalisen ympäristön tarjoamien aika-paikka konseptien mahdollisuudet työ- ja liiketoimintaprosessien organisoinnissa.

Ajasta ja paikasta riippumaton työ voi olla ekotehokasta, jos ei tarvitse paljon matkustaa ja säästetään tilakustannuksissa

Jos tarkoitetaan riippumattomuutta, edes osittaista, kellokortista, sisältyy tähän paljon lupauksia ja mahdollisuuksia: osaamisen jakaminen, erikoistuminen verkostona, työn, vapaa-ajan ja perhe-elämän tasapaino, uudet liiketoimintamahdollisuudet ja elinvoimaisuuden säilyminen

pienillä paikkakunnilla. Miten ekotehokkuutta mitataan, pitäisikö siitä palkita jotenkin vai onko mahdollisuus työskennellä näin jo palkinto sinänsä..?

Ajasta ja paikasta riippumaton työ on jo nyt yleistynyt ja sen esteenä ovat lähinnä olleet asenheet ja mahdollisuus verkottua tuntemattomien toimijoiden kanssa, mutta uskoisin sosiaalisen median ja tulevien sukupolvien olevan jo aivan eri tilanteessa kuin nykyisten keski-ikäisten.

Ajasta ja paikasta riippumaton työ antaa mahdollisuuden valita työn tekemisen ajan ja sijainnin muiden kriteereiden kuin työpaikan sijainnin mukaan. Tämä ei suinkaan välttämättä tarkoita, että hiilijalan pienentymistä, vaan todennäköisesti aivan päinvastaista suuntausta. Etenkin kun monet työt vaativat ajoittaista fyysistä läsnäoloa jossain määrättyssä koordinaatipisteessä, johon on sitten saavuttava matkojen takaa.

Varmin tapa minimoida matkustamista.

Ajasta ja paikasta riippumaton työ, sillä se vähentää paikka- ja aikasidonnaisuutta ja mahdollistaa siten osaltaan monipaikkaisuuden toteutumisen.

Teknologian hyödyntämisellä ja uusia työnteon muotojen omaksumalla voidaan vähentää matkustamista ja tietoisesti säästää toimistotilojen neliömäärissä ja niiden ilmastointi/lämmityskustannuksissa. Toisaalta monessa paikassa työskentely voi aiheuttaa enemmän ympäristön kuormitusta, jos työtiloja varataan useampaan paikkaan ja työn ollessa yhä verkottuneempaa ei kaikkea matkustamista voi välttää.

Vain työn ja liiketoiminnan kautta tulevat verorahat ja alueen elinvoima.

3.1.4. Kulttuurinen ja sosiaalinen näkökulma

n) Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset	5 kpl
o) Kulttuuriset törmäykset, arvomuutokset, vastuullisuus	1 kpl
p) Kuluttajat tuottajina (prosumerismi)	4 kpl
q) Työ- ja johtamiskulttuuri (etätyö)	9 kpl

n) Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset

Suurten ikäluokkien eläköitymisen myötä monipaikkainen elämäntapa todennäköisesti lisääntyy. Vapaa-ajan asuntojen käyttö kasvaa, niitä varustellaan entistä paremmin ja mökkipaikkakunnalla vietetään yhä enemmän aikaa. Syntyykö maaseudulle uudenlaista yhteisöllisyyttä ja tarvetta myös lähipalveluille? Noin neljännes Suomen vapaa-ajan asunnoista sijaitsee maa-

seudun kylissä ja taajamissa tai niiden lähistöllä. Yhä useammin uusia mökkejä rakennetaan myös mökkikyliin. On mahdollista, että kylämökkeilyn suosio kasvaa ja ikääntyvät vapaa-ajan asukkaat hakeutuvat mm. kunnallistekniikan ja kyläpalvelujen äärelle. Vapaa-ajan asuminen myös kansainvälistyy koko ajan ja yhteisöllisyyttä ja verkostoja syntyy yli kulttuurirajojen.

Miten etätyö vaikuttaa työyhteisön toimintaan ja kuinka hajautunut organisaatio tulisi huomioida johtamisessa.

Kuuluuko monipaikka-asuja yhtään mihinkään paikalliseen verkostoon, yhteisöön? Liitäkö hän vain muiden vastaavien paikattomien monipaikka-asujien pilvessä vailla juurien kasvatamiseen tarvittavaa aikaa ja lannoitteita (esim. paikalliset ihmissuhteet).

Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset... on tapahtumassa, lisää tuulta purjeisiin innostamalla eikä byrokraattisella jarrutuksella.

Uudet verkostot ja yhteisöllisyyden muutokset, sillä monipaikkaisuus ilmiönä hajottaa perinteisiä yhdyskuntia, mutta miten?

Onko monipaikka-asujalla pysyviä/kiinteitä sosiaalisia verkostoja ja vaikutuskanavia? Jääkö hän yksin vai toimiiko hän entistä aktiivisemmin (ja voi entistä paremmin tai uupuu monivaikeuttamisen taakan alle...)?

Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset – mahdollistaa mm. innovaatiopotentialin paremman hyödyntämisen

Kiinnostavin, koska yhteisöllisyydellä on moninaisia vaikutuksia.

Uudet verkostot ja yhteisöllisyys syntyvät helposti niin sosiaalisen median kuin joustavan elämänasenteenkin vuoksi. Asenteet tosin vaativat muuttuakseen myös aikaa, seuraavat sukupolvet eivät koe näitä ongelmallisiksi. Jos kuitenkin elämä muuttuu kovin virtuaaliseksi, alkavat face-to-face -tarpeet varmasti uudelleen kasvaa. Liika on liikaa verkostoissakin, vaikka yleisellä tasolla totuttaisiinkin viestimään elämästä ja tekemisistä suurentuneelle "lähipiirille", verkossa.

o) Kulttuuriset törmäykset, arvomuutokset, vastuullisuus

Kulttuuri-, arvot ja vastuullisuus - kriittinen asia - sillä arvojen kehittämisessä perheen vaikutus ensimmäisten vuosien ja sen jälkeen yhteiskunnan toimilla pienten lasten päivän järjestämisessä (onko perheellä varaa olla suurin osa päivästä lapselle perhe vai onko lapsi enemmän vieraiden kanssa tekemisissä, ilman lähellä olevaa kotiaan) samoin kuin vanhempien perheen

ja työn yhteensovittamisen tukemisella, on suuri merkitys arvojen kehittämisessä. Yhtenäiskulttuuria ei entisenlaisena ole, jolloin jonkinlainen perusarvojen "vakiointi" helpottaisi elämää, muuten saattaa käydä, että anything goes -mentaliteetti lisääntyy, ja samalla eri ryhmät eriytyvät enemmän toisistaan kuin alunperin oli ehkä tarkoitus. Vastuullisuus voi myös olla muuttumassa vakuutuksella tai lähivastuullisuudella korvautuvaksi, jos paineet kaikenlaisesta globaalista vastuusta tunnutaan säilyttävän yksilölle itselleen.

p) Kuluttajat tuottajina (prosumerismi)

Kuluttajat tuottajina on mahdollisuus, jota uudet sukupolvet tulevat varmasti lisäämään niin tuotteiden kuin palvelujenkin osalta.

Koska talous kehittyy siihen suuntaan.

Koska lisääntyvä vuorovaikutteinen netin käyttö tekee yksittäisestä ihmisestä minkä tahansa uuden palvelun tai tuotteen suunnittelijan ja muokkaajan, tuotekehitys tulee käyttäjälähtöiseksi.

q) Työ- ja johtamiskulttuuri (etätyö)

Työ- ja johtamiskulttuuri voisi olla arvomuutosten kanssa tasavahva ehdokas kiinnostavimmaksi ja myös kriittisimmäksi tekijäksi. Edelleenkin asenteet ja pintapuolinen organisointi näissä kysymyksissä haittaa useassa paikassa toimimaan halukkaiden mahdollisuuksia. Hyviä käytäntöjä ei ole vuosien aikana osattu sittenkään soveltaa erilaisissa olosuhteissa tai eri organisaatioissa, vaikka asiat sinänsä ovat tuntuneet selkeiltä ja yksinkertaisilta. Lähinnä edistys on perustunut tietoteknisten ja kommunikaatioteknisten innovaatioiden käyttöönottoon tai niiden parissa toimivien organisaatioiden kehittymiseen.

Vaatii huomattavaa muutosta ajattelutavoissa. Muutokset ovat samansuuntaisia kuin muutenkin Suomessa johtamiseen toivotaan – etätyö voi olla katalysaattorina tai esiasteena yleiselle paremmalle johtamiselle

Työ- ja johtamiskulttuuri on edellytys työn uudelleen organisoinnille ja varsin monelle muullekin asialle.

Tässä annetut vaihtoehdot ovat hyvin erilaiset; valitsen kuitenkin työ- ja johtamiskulttuurin kriittisimmäksi tekijäksi, jos valittu näkökulma on työikäisten monipaikkaisen asumisen mahdollistaminen. Työ- ja johtamiskulttuuri voidaan nähdä myös laajempänä muutosvoimana, sillä työelämämme vaivaa loppuun palamisen vaara. Pahoinvointi vaikuttaa yhteiskunnan dynamiikkaan. Monipaikkaisuus, ja esim. maaseudun kaltaisten paikkojen elvyttävyys lisää

stressinsietokykyä. Saattaakin olla, että minipaikkaisuus, ja sitä tukeva työkuultuuri, saattaisi auttaa työssä jaksamisessa ja tätä kautta edesauttaa tulevaisuuden haasteisiin vastaamista.

Tässä on edelleen paljon kehittämismahdollisuuksia ja tutkittavaa.

Julkisen hallinnon edustajana valitsen q):n. Asennemuutokset ja johtamisen uudistuminen ovat avainasemassa. Mitä arvostetaan, mistä palkitaan, mihin kannustetaan, mitkä ovat pelisäännöt.

Millainen yhteiskunta tarvitsee ja kantaa freelance-tyyppistä itsenäisesti/virtuaaliverkossa työskentelevää huomattavan suurta kansanosaa? Miten syntyy luottamus työntekijöiden ja johdon välillä, miten yrityskulttuuri?

Monipaikkaisen työn näkökulmasta työ- ja johtamiskulttuuri on kriittisin. Teknologiaa on tarjolla monipuolisesti erilaisten työtehtävien ja yhteistyömuotojen tukemiseen. Eniten kehittämistä on edelleen toimintatavoissa ja ajattelumalleissa yksilö- ja ryhmätasolla sekä johtamisen näkökulmasta. Tämä liittyy etätöön johtamisen lisäksi monesta paikasta tapahtuvan yhteistyön sujuvuuteen ja prosessien johtamiseen.

3.1.5. Paradigmahaaste

r) Alueellinen erilaistaminen	1 kpl
s) Talouden uusi logiikka	8 kpl
t) Teknologian uusi paradigma (mm. älykäs teknologia ja sen sulautuminen kaikkialle)	4 kpl
u) Osaamistarpeet tietämysyhteiskunnassa	4 kpl
v) Joku muu, mikä?	3 kpl

r) Alueellinen erilaistaminen

Näen suomalaisen yhteiskunnan uhkana tasapäistämisen tavoitteen, mikä näkyy niin yhdyskuntasuunnittelussa kuin koulujärjestelmässä. Olisi suotavaa, että tavoitteellisemmin pyrittäisiin tunnistetaan, ja ylipäättään myönnettäisiin, alueelliset ja paikalliset identiteettitehtäjät. Puhutaan Suomen brändämisestä. Brändi on luontevimmillaan, kun tavoiteimago rakennetaan aidon identiteetin pohjalta. Tätä identiteettihakuisuutta toivoisi poliittiseen päätöksentekoon, uskallusta toimia hieman erilailla kuin muut. Vain erottautumalla saavutetaan kilpailuetua, ei enemmistöä plagioimalla.

Alueellinen erilaistaminen vaatisi hyvin avointa ja vuorovaikutteista toimintaa niin valtion, maakuntien kuin alueellistenkin toimijoiden taholta. Tuottavan tai vetovoimaisen idean hyö-

dyntäminen innostaa yleensä kaikkialla, jolloin samaa asiaa saatetaan kehittää joka puolella. Osin myös tukitoimet jäävät puheen tasolle.

s) Talouden uusi logiikka

Jos tähän saadaan selvyyttä, se on valtava askel!

Talouden uusi logiikka on hiipimässä esiin raaka-aineiden ja halvan energian ehtyessä ja taloudessa arvokkaina pidettyjen suureiden muuttuessa. Koska alkaa "onnen talous"?

Kiinnostavin, mitä sitten tarkoittaakaan...

Milloin jatkuvan kasvun talouden järjettömyys hyväksytään ja annetaan vaihtoehtoisten ajatusten tulla esiin ja toteutua? Ainoa kunnollinen ratkaisu hiilijalanjäljen pienentämiseen on kulutuksen tuntuva vähentäminen ja talouden volyymin supistaminen.

Koska talouden logiikka ohjaa kehitystä.

Ei ainoastaan rahasta, kolmas sektori vahvasti mukana tavoitteena mielekäs ja arvojen mukainen työ, vapaa-ajalle osataan laskea sille kuuluva arvo, osaamiskombinaatioita muodostetaan aidosti globaalista potentiaalista.

Mikrotasolla mahdollista vaikuttaa, mutta suuremmassa mittakaavassa haasteellista.

t) Teknologian uusi paradigma (mm. älykäs teknologia ja sen sulautuminen kaikkialle)

Johtamisen ja soveltamisen haasteena on, päästäänkö helppokäyttöisyyteen.

....vain osa älyteknologiasta jää arkipäivän sovellutuksiin, Luonnollinen, luonnonmukainen ja yksinkertaisempi teknologia yleistyy.

Riippuu niin paljon nykyisistä toimijoista, mitkä suuntaukset tai tuotantomuodot saavat vahvimman otteen kehityksestä. Luultavasti tapahtuu siten, että edelleen moni innovaatio (palvelu tai tuote tai teknologia) tulee kypsymättömään maaperään juurtumaan siihen hitaasti ja vain yksittäiset "kätevät" asiat lyövät nopeasti lävitse.

u) Osaamistarpeet tietämysyhteiskunnassa

Osaamistarpeet tietoyhteiskunnassa ovat kriittinen tekijä, sillä edelleenkin osa aktiiviväestöstä on tietoyhteiskunnan pyörittämisessä ilman kohtuullista perusosaamista. Asia korjautuu hitaasti.

Ovatko uudet osaamistarpeet loppujen lopuksi kovin suuria vai ainoastaan uusia kansalaistaroita?

Monipaikkaisuuden kehittäminen tietämysyhteiskunnassa vaatii toimiakseen täysin uudenlaista tietopohjaa, uusia tiedontuotannon käytäntöjä palvelemaan uudenlaisia (yksityisiä ja julkisia) toimijoita. (Vrt. esim. aluerakenne USA:ssa muotoutuu monipaikkaisten tietotyöläisten mukaan eikä päinvastoin).

Kun työ ja koko yhteiskunnan toiminta perustuu entistä enemmän asiantuntijuudelle, tiedolle ja osaamisen erikoistumiselle, kriittiseksi muodostuu yhteistyö ja verkostot. Osataanko tietämysyhteiskunnassa yhdistellä osaamista ja tietoa, luoda toimivia yhteistyöverkostoja ja löytää eri osapuolia aidosti hyödyttäviä ja avoimia ratkaisuja? On tärkeää kouluttaa ja tunnistaa kehityksessä vaadittavaa substanssiosaamista, mutta se ei riitä. Lisäksi on kriittistä, että osataan luoda pohjaa erityiosaamisen yhdistämiselle ja yhteistyölle hajautuneissa verkostoissa.

v) Joku muu, mikä?

Mobility paradigm, lisääntyvän liikkumisen haasteet

Perustelut: Tarve, vapaus ja oikeus vaihtaa maisemaa, matkustella ja liikkua mielekkääksi koettujen paikkojen välillä, istuu länsimaisen ihmisen arvomaailmassa todella tiukasti.

Jonkinlainen suuri synteesi, jonka lähtökohtana on monipaikka-asuja ja hänen perheensä/muu lähipiirinsä. Tällä hetkellä monet järjestelmät laahaavat nykyisten monipaikka-asujien käytäntöjen perässä kuten ed. mainitut verotus ja palvelujen saatavuus. Esim. jo Suomessa eri osoitteissa asuva avopari osoittautuu tilastojen valossa kahdeksi sinkuksi. Anekdootti: Italian vihkikaava vaatii avioparia asumaan samassa osoitteessa. En tiedä vielä, auttaako siinä vihkua vastaan, että suomalainen työnantaja ei halua maksaa rekisteröityäkseen minua varten Italian työnantajarekisteriin. Aika näyttää, antaako vihkivä viranomainen ohjeeksi siirtyä työelämästä kotilieden vartijaksi....

Hallintokulttuurin muutos sekä yksityisellä että julkisella puolella

3.2 Millaisena monipaikkaisuus näyttäytyy Suomessa vuonna 2020?

Tulevaisuusklinikkaan ilmoittautuneille osallistujille annettiin toinenkin ennakkotehtävä pohdittavaksi. Heiltä pyydettiin vapaamuotoisia vastauksia kysymykseen siitä, millaisena monipaikkaisuus näyttäytyy Suomessa vuonna 2020. Tässä luvussa esitetään tähän tehtävään saadut vastaukset. Ne olivat myös Tulevaisuusklinikan alussa anonymisti kaikkien nähtävillä seinälle heijastettuina.

Vastaaja 1.

Etätyön tekeminen on yleistynyt, ml. suuri määrä ”virtuaalisia” yritykset joilla ei ole varsinaisia yhteisiä tiloja kuin tarvittaessa. Jatkuvan etätyön tekijöille on luotu mahdollisuuksia kuulua kuitenkin ”fyysiseen” työyhteisöön, jossa tosin muut jäsenet eivät työskentele samalle yritykselle. Maalle (paluu)muuttaneiden määrä on kasvanut. Iso osa näistä ihmisistä tekee yhä töitä ainakin osa-aikaisesti tai projektiluonteisesti. Yksi suurista kysymyksistä on se, miten kallista/vaikeaa liikkuminen eri paikkojen välillä on esim. energian hinnan osalta.

Vastaaja 2.

Ei näy virallisesti ja liiketoiminnallisesti juuri missään. Fysikaaliseen ympäristöön kiinnittynyt ajattelu, lainsäädäntö ja liiketoiminta istuu kuin Junttilan tuvan seinällä... Tosiasiallisesti ihmisten työn aika ja paikka on jo hajautunut ja osittain sirpalesoitunutkin.

Vastaaja 3.

Ehdyttävä kaupunkisuunnittelu on tiivistänyt aiemmin luonnonläheisinä koetut lähiöalueet tiiviiksi kerrostaloalueiksi, joilla on toki myös pientaloasumista. Alueilla ei kuitenkaan ole toimintamahdollisuuksia vaan harrasteet ovat erikseen haettavia? Spontaania ulkona viihtymistä ei alueilla ole. Ne, joilla on mahdollisuus, viettävät vapaa-aikansa matkoilla tai erilaissa vapaa-ajan asunnoissa, joiden ympäristöt tarjoavat luonnon kokemuksen jo omassa pihapiirissä. Loma-osakkeet ovat suosittuja.

Varakkaampien alueet ovat väljempiä tai aidattuja pientaloasuinalueita. Näiltäkin alueilta haudutaan harrasteiden pariin laskettelukeskuksiin, golfkeskuksiin sekä muille alueille, joissa vapaa-aikaa vietetään samaa sosiaaliluokkaa edustavien kanssa.

Kaupunkialueilla on paikoin tunnistettavissa voimakkaastikin näkyvä kausivaihtelu, kun kaupunkiväestö jättää kaupunkiympäristön viettääkseen aikaa kakkoskodeissaan ja muissa vapaa-ajan viettoa toteuttavissa ympäristöissä. Monelle etätyökäsite on jo historiaa, työ on kaikkialla ja aina mukana. Siksi vain ympäristön vaihdos tuottaa hetkellistä rauhoittumista. Monet vapaa-ajan asumisen keskittymät tarjoavat kattavia liikunta- ja kulttuuripalveluita, mikä osaltaan tasoittaa sesonkivaihteluita. Monipaikkaistuminen onkin johtamassa siihen, että muodos-

tuu tiettyjä asukassegmenttejä, joille kaupunkiasunnot muuttuvat kakkosasunnoiksi ja kakkosasunnot ykkösasunnoiksi. Samalla pyritään tukemaan yritysten sivutoimipisteiden muodostumista ja liiketoiminnan ohjautumista monipaikkaiseksi. Verotuskäytännöt sekä kaupunkipolitiikka toimivat kuitenkin hidastavana vastavoimana. Keskeiseksi nousee hiilijalanjäljen laskenta, millainen yhdyskuntarakenne lopulta osoittautuu ekologisimmaksi ratkaisuksi.

Vastaaja 4.

Työtä tehdään monessa eri paikassa, jotka limittyvät toisiinsa (fyysinen, digitaalinen ja sosiaalinen tila).

Vastaaja 5.

Vapaa-ajan asumisen suosio on kasvanut, sillä suuret ikäluokat mökkeilevät ahkerasti. Työikäisillä on kasvava kiinnostus viettää vapaa-aikaa ja lomaa muualla kuin kotona, esimerkiksi matkailukeskuksissa harrastusten äärellä, kuntoillen ja ulkoilmaelämää viettäen. Työelämä koetaan yhä useammin raskaaksi. Ihmiset vaativat lisää laadukasta vapaa-aikaa. Työn ja vapaa-ajan limittyvät työaikajärjestelyt yleistyvät, myös totaaliset irtiotot mm. sapattivapaat kasvattavat suosiotaan. Mahdollisuudet vapaaehtoiseen monipaikkaiseen elämäntapaan kasvavat. Suuret ikäluokat vanhenevat ja iäkkäistä sukupolvista on pidettävä huolta. Pakollinen monipaikkainen elämäntapa yleistyy, kun vanhuksat asuvat eri paikkakunnilla kuin aikuiset lapset perheineen.

Vastaaja 6.

Mikäli mitään ns. musta joutsen -ilmiötä ei tapahdu tuohon mennessä, on monipaikkaisuus elinvoimaista Suomessa, se sopii suomalaiseen perusmentaliteettiin. On tarjolla runsaasti erilaisia palveluja (yksityisiä ja julkisia) jotka tukevat monipaikkaisuutta. Arvelisin kuitenkin, että eri ikäiset ihmiset kokevat vetovoimaisiksi ja toivottaviksi eri asioita: esimerkiksi kesämökki ja vetäytyminen maalle omiin oloihin ei viehätä ainakaan kaikkia nuoria.

Vastaaja 7.

Suomalaisilla on useita perittyjä kakkosasuntoja (mökkejä) per perhe, joista ei jakseta pitää huolta. Kakkosasuntoja on yhä useammalla myös kaupungeissa ja ulkomailla. ”Kesämökin” ei tarvitse välttämättä olla rannassa. Vanhat maatilat ja talot kylissä nousevat suosioon, samoin kaupunkilaisten kotitarveviljely maalla. Maahanmuuttajat ovat varsinaisia monipaikka-asujia!

Vastaaja 8.

Olettaisin, että degrowthin sisäistäminen, joko pakosta (pätkätyöt, tietotekniset työt) tai omasta tahdosta (ennen aikojaan oravanpyörästä lähteneet, hyväkuntoisina eläköityneet asiantuntijat, uusyritykset) sekä parhaat erityisalojen osaajat yhä suuremmassa määrin siirtyvät elämään kahdella paikkakunnalla. Heillä on perhesuhteistaan tai varallisuudestaan riippuen joko kaksi samanarvoista asuntoa tai toinen pääpaikkana, toinen lähinnä hotellimajoituksen kor-

vaava tilapäisasunto tai ympärivuotinen loma-asunto, mahdollisesti myös muussa maassa kuin Suomessa. Voisikohan asunnonvaihtaminen osa-aikaisesti lomakotien tapaan olla mahdollista? Entä toimistohotellin sijaan "keikkapaikka-asuntoyhtiö", jossa olisi entisten taloyhtiöiden askarteluhuoneen sijasta toimistotila, tai kokoustila? Kun asiantuntija on saanut uralleen nostetta ja voi asua missä haluaa, hän kuitenkin joutuu toimimaan neuvottelutilanteissa, joissa asiakkaallakaan ei välttämättä ole omaa toimistoa tai neuvotteluhuonetta. Jos toinen asunnoista on haja-asutusalueella, lienee mahdollista, että perhe on osan vuotta aktiivinen prosumer, yhden hengen talouden osalta se ei ole niinkään mahdollista.

Vastaja 9.

Pysyn kv. teemassa ja väitän, että yhä suurempi osa suomalaisista asuu osa-aikaisesti ulkomailla. Toisaalta suomalaisten yritysten kansainvälistymispyrkimykset näkyvät osa-aikaisesti Suomessa asuvien ulkomaalaisten kasvuna. Tämä hyrräliike tuo Suomeen lisää kansainvälisyyttä, ja tekee samalla Suomea tunnetuksi joustavien työkäytäntöjen mallimaana myös ulkomailla. Hyrrässä on sekä hyvät että huonot puolensa. Nopeasti ajatellen hyviä puolia esim. kv. verkostot sekä organisaatio- että henkilökohtaisella tasolla, uudet vaikutteet esim. työ- ja kulttuurielämään. Huonoja puolia esim. raskas hiilijalanjälki, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen juurettomuus (esim. äänestys-oikeus maassa, jonka politiikkaa ei seuraa?) ja ulkopuolisuus esim. työyhteisössä, jos ainoa monipaikka-asuja/etätyöntekijä.

Vastaja 10.

Työntekijöiden saatavuuden vuoksi monipaikkaisen työskentelyn mahdollisuus lähinnä välttämättömyys. Edellisen lisäksi ekologiset tekijät kasvavat entisestään. Ihmisten tekniset perusvalmiudet hyvät - eläkkeelle jäävä ikäluokka on syntynyt 60-luvulla ja läpikäynyt tietotekniikan murroksen. Ihmiset pitävät itsestään selvänä, että työtä tehdään muualla kuin työpaikalla. Muuttuvatko työyhteisöt enemmän "työkolhooseiksi", jossa monen eri yrityksen työntekijät istuvat samoissa tiloissa esim. valtionpalvelut keskittyvät ELY-keskuksiin ja keskusvirastoajattelu häviää? Edellisestä tulee mieleen onko alueellistamisajattelu jo nyt jälkeenyäännyt? Kasvava tietoliikennekapasiteetti ja sen saatavuus sähköisiä palveluita ajatellen. Laite ja ohjelmistovirtualisointi vähentää tarvetta päivittää koneita yhtä paljon kuin nykyään, laitteet vievät vähemmän virtaa, paperin tarve vähenee

=> Monipaikkaisuuden tekniset vaatimukset aiheuttavat sen, että on pakko kehittää vihereämpiä ratkaisuja

Vastaja 11.

Vuosi 2020 on niin lähellä, että selviä muutoksia nykytilanteeseen tuskin ennättää tulla. Suurin todellisten (ei mentaalisten) monipaikkaisten joukko ovat edelleen mökeilläään asuvat eläkeläiset, joiden on pidettävä kaupunkiasuntonsa ollakseen kirjoilla muualla kuin vapaa-ajan asunnossa. Etätyö ja etäopiskelu ovat kehitettävissä nopeastikin samaan tyyliin kuin ammattikursien paikallaolon ja etäpäivien/jaksojen vuorottelu toimii. Henkinen monipaikkaisuus lisääntyy

entisestään muuttoliikkeen ja kansainvälistyvien työurien myötä. Suurena haasteena on monipaikkaisuuden lisäarvon hyödyntäminen kansantaloudessa ja kuntataloudessa.

Vastaaja 12.

Yhä useampi käyttää yhä enemmän aikaa (etäyhteyksin) mökillä, ulkomaillakin, myös "systeemin ulkopuolella". Kaupunkiasuntoja ajatellaan yhä enemmän kakkosasunnoiksi; .. "käytännöllinen yöpymispaikka työkeikoilla" "välttämätön paha". Eri perheiden yhteisiäkin "yöpymistiloja" käytössä. Hyvinkin erilaisia seniori- / teema- / ekoalue- / muita yhteisöjä on syntynyt runsaasti ja niiden rakentamiseen jopa kannustetaan. "Lähielämä" kehittyy tasapainotamaan liiallisuuksiin luiskahtanutta "koneiden kautta elämistä". Suomi - ensimmäisenä maailmassa - onnistuu muuttamaan muuttovirrat kaupungeista maaseuduille. Taustalla 1) onnistuneita tuki/ kehittämistoimia (verotuksesta verkostoihin); 2) joidenkin isompien ongelmien herättämä kiinnostus omavaraisempaan ja turvallisempaan maaseutuelämään; 3) Elämänlaatu-käsitettä on pohdittu ja ymmärretty syvemmällä tavalla.

Vastaaja 13.

Kahden asunnon elämä on nykyistä arkipäiväisempää, identifioituminen mihinkään kotipaikkaan on osalla epäselvää, koti voi olla siellä missä henkilökohtainen viestivälineistö

Vastaaja 14.

Monipaikkaisuus näyttäytyy Suomessa vuonna 2020 mobiilitekniikan lisääntymisenä, hajautuneina yhteisinä, eriytymisenä, yksilöllisyytenä ja rajojen joustavuutena ja jopa sekoittumisenä sekä hallinnollisesti että yksilökohtaisesti.

Vastaaja 15.

Lomat ja vapaa-aikaa vietetään säännöllisesti jossain muualla kuin "asuinpaikkakunnalla". Monipaikka-asumisen hiilijalanjälki on kasvanut entisestään. Globalisaatio jatkuu, työpaikka ja asuinpaikka ovat entistä useammin eri paikkakunnilla ja työnantaja eri maassa.

Vastaaja 16.

Kahdella paikkakunnalla asuminen on todellinen mahdollisuus, mm. palveluverkosto tukee sitä. Teknologia tarjoaa välineet paikkariippumattomaan työskentelyyn siten, että se on mahdollista lähes jokaiselle kansalaiselle.

Vastaaja 17.

Joustava ajasta, paikasta ja työnantajasta riippumaton työ. Työnantajasta riippumaton työ tarkoittaa verkostoituneen freelancer- yrittäjyyden rajua kasvua. Kaikkein kilpailukykyisimmät osaamiskombinaatiot ja täten kannattavimmat ja arvokenttään parhaiten sopivat tuotteet ja palvelut luodaan, tuotetaan ja kulutetaan uudenaikaisissa virtuaaliyhteisöissä (virtuaaliorganisaatiot, virtuaalitiimit, Professional Virtual Communities). HUOM ei tarkoita pelkästään digitaalista ulottuvuutta. Työn tekemiseen kodin ja vapaa-ajan asunnon ulkopuolella on luotu

kattava "co-working space" verkosto sekä kansallisesti että maailmanlaajuisesti. Maksat vain työpisteen/-tilan käytöstä ja sinulla on jossain "kotipesä osoitteinen". "Co-working space" mahdollistaa myös yöpymisen (kuten netWork Oasis jo Joensuussa) ja näin lyhytkautinen oleskelu toisella paikkakunnalla on mahdollista ilman hotellipalveluja, voisi puhua uuden ajan tietotyön tekemisen "kievareista".

Kesämökki- ja maalla asuminen nähdään luovuuden voimavarana, jossa luonnon läheisyys, hiljaisuus, käsillä tekeminen ja koko ympäristön kaupunkilaisuudesta poikkeava *ambiance* ymmärretään suomalaiskansalliseksi kilpailueduksi. Innovaatiotoiminnassa "serendipityn" ymmärtäminen ja kunnioittaminen on keskeisessä osassa ja serendipity management on tärkeä uusi johtamisparadigma.

Free lancer yrittäjänä olet itsesi herra ja palvelet elämänsäkaaren aikana satoja eri asiakkaita / viitepiirejä. Joissain tapauksissa vaihdannan välineenä on rahan sijaan "credit points" tai yhteisön virtuaalivaluutta. Johtajuus on tilannekohtaista ja pitää yllä joustavia rakenteita.

Vastaaja 18.

Ihmisten asumispreferenssit muuttuvat. Osalle luonnon ja hyvinvoinnin merkitys korostuu, jolloin voi tapahtua eräänlaista vastakaupungistumista. Halutaan asua tilavammin ja rauhallisemmin, jos on mahdollista työskennellä esim. etänä. Globaaliasuminen ja liikkuvuus todennäköisesti lisääntyy. Ihmisillä asuin/työpaikkoja eri maissa.

Vastaaja 19.

Suomalaiset voivat vapaammin liikkua ja päättää, missä he asuvat ja työskentelevät. He voivat joustavammin käyttää julkisia palveluja siellä paikassa, jossa he ovat. Palveluja tarjotaan tasavertaisesti kaikille. Heillä on riittävät ICT -yhteydet, joiden avulla he voivat olla yhteydessä läheisiinsä sekä tehdä töitä kollegoidensa ja verkostojensa kanssa riippumatta siitä, missä kukin sijaitsee. Julkiset palvelut ovat lisänneet ja helpottaneet sähköistä asiointia. Monella paikkakunnalla asuvien vaikutusmahdollisuuksia asuinkunnan päätöksentekoon lisätään. Ekotehokkuutta (esim. energiantuotanto osittain tai kokonaan omavaraisesti) mahdollistavaa teknologiaa saa edullisesti tai sitä tuetaan siten, että esim. vapaa-ajan/kakkosasunnon pitäminen asumiskunnossa kuormittaisi vähemmän ympäristöä. Monipaikkainen työ on yleistynyt niin, että siihen liittyvä teknologia ja työkuultuuri ovat arkipäivää niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Paikkaan sidottu asuminen, työ, kuluttaminen, palvelujen hyödyntäminen ja osallistuminen yhteiskuntaan ei ole normi, kuten vielä 2010. Joustavuus, valinnan vapaus ja erilaiset ratkaisut nähdään rikkautena eikä poikkeuksina.

Vastaaja 20.

Monipaikkaisuus näkyy nopeana tietoliikenneverkona, joka sallii yhteyden siten, ettei ihmisen tarvitse matkustaa ja toisaalta hän voi olla missä tahansa ja silti hänellä on mahdollisuus halutessaan olla yhteydessä mihin tahansa. Suomi on maa, jossa aineettoman pääoman työtä teh-

dään hyvinkin erilaisissa paikoissa ja harvaan asututkin alueet ovat alkaneet kiinnostaa ihmisiä.

3.3 ”Minun monipaikkaisuuteni”

Tulevaisuuskliniikkaan osallistuneita pyydettiin lisäksi vastaamaan kysymykseen ”Miten monipaikkaisuus ilmenee elämässäsi?”. Alla on esitetty vastausvaihtoehdot sekä niiden vastaajien lukumäärä, jotka valitsivat kyseisen vaihtoehdon.¹⁰

Taulukko 1 Monipaikkaisuuden ilmenemismuotoja.

1. Asun säännöllisesti (esim. arkisin, viikonloppuisin tai vuoroviikoin) osa-aikaisesti eri paikoissa	5
2. Minulla on itselleni merkityksellisiä juuria muualla kuin missä nyt asun	19
3. Olen elämäni aikana asunut useilla eri paikkakunnilla	16
4. Omistan vapaa-ajan asunnon muualla kuin asuinpaikkakunnallani	8
5. Omistan vapaa-ajan asunnon tai työasunnon kaupungissa	1
6. Omistan maata tai metsää muualla kuin asuinpaikkakunnallani	6
7. Minulla on paljon ystäviä muualla kuin asuinpaikkakunnallani	15
8. Työpaikkani ja asuinpaikkani ovat eri paikkakunnilla	11
9. Asun osan vuodesta muualla kuin kotonani (esim. kesämökki)	5
10. Vietän säännöllisesti lomiani tai vapaa-aikojani jossain minulle erityisessä paikassa	12

¹⁰ Osa vastauksista annettiin paikan päällä Tulevaisuuskliniikassa ilmoittautumisen yhteydessä jaetulle lomakkeelle.

<p>11. Muutoin, miten?</p> <p>Vastaaja 1.</p> <p>Molemmat puoliset 2 kodin elämää viettämässä – kaupunkikodin ja maatalon, asiantuntijatyöt netissä/ ICT:n avulla ja (fyysinen) elinkeinonharjoittaminen maalla – pääpaikaksi tulossa maatala lähiaikoina, jolloin kaupunkitalon sijasta kaupunki- ”luukku” tulee tarpeelliseksi.</p> <p>Vastaaja 2.</p> <p>Olen vastikään muuttanut ex-kesämökin paikkakunnalle, vakituiseksi asukkaaksi.</p> <p>Vastaaja 3.</p> <p>Teen aiheesta väitöskirjaa.</p> <p>Vastaaja 4.</p> <p>Minulla on kaksi kotia eri maissa, enkä omista niistä kumpaakaan. Teen säännöllisesti työtä kolmessa eri paikassa, joista 2 Suomessa, 1 ulkomailla.</p>	
--	--

4. MONIPAIIKKAISUUDEN TULEVAISUUSIKKUNA

Tulevaisuusikkuna (Futures Windows) on ennakointimetodi, jossa visualisoidaan heikkoja signaaleja eli orastavista ilmiöistä kertovia merkkejä. Tulevaisuusikkunassa voidaan esittää visuaalisessa muodossa heikkoja signaaleja (tai niitä nousevia uusia ilmiöitä, joihin kyseiset signaalit viittaavat) valokuvien ja piirrosten avulla esimerkiksi seinälle heijastettavana (tai tietokoneen näytöltä katseltavana) kalvoesityksenä. Tulevaisuusikkuna on ikään kuin ikkuna tulevaisuuden kehitysilmiöihin ja niistä kertoviin heikkoihin merkkeihin, joita katsojat voivat tunnistaa, analysoida ja tulkita.

Kuvia Tulevaisuusikkunaan voidaan kerätä kollektiivisesti tai tiettyjen nk. "tulevaisuusreportterien" toimesta. Tulevaisuusikkuna on Elina Hiltusen¹¹ Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa kehittämä ennakointityökalu. Sitä on alettu testata ja soveltaa etenkin Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen Luova tulevaisuustila -hankkeen piloteissa ja Tulevaisuusklisikoissa (<http://www.lib.hel.fi/fi-FI/kohtaamispaikka/luovatulevaisuustila>).¹²

Kestävän monipaikkaisuuden Tulevaisuusklisikoissa näytettiin ennen varsinaisia työskentelysesioita Tulevaisuusikkuna monipaikkaisuuden tulevaisuuden kehityskulkuja signaloivana kuvakavalkadina. Monipaikkaisuuden Tulevaisuusikkunan kuvat oli kerätty kollektiivisesti kuuden henkilön toimesta ja järjestetty sattumanvaraisesti herättämään katsojissa vapaita assosiaatioita ja virittämään kyseistä teemaa koskevaan Tulevaisuusklisiko- työskentelyyn.¹³

Tulevaisuusikkunan esittämisen jälkeen siirryttiin työstämään tulevaisuuspyöriä ja tulevaisuustaulukoita viidessä työryhmässä. Niiden tulokset purettiin yhteiseen loppukatselmukseen (tulokset esitellään yksityiskohtaisesti seuraavassa luvussa).

¹¹ Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen TULIO-tutkijakoulusta valmistunut Elina Hiltunen väitteli Aalto-yliopiston kauppakorkeakoululla kesäkuussa 2010 heikoista signaaleista "Weak Signals in Organizational Futures Learning".

¹² Ks. Video Luovan TulevaisuusTilan esittelystä <http://vimeo.com/9744293> . VIDICO-hankekokonaisuuteen kuuluvassa Luova tulevaisuustila -hankkeessa on tuotettu useita Tulevaisuusikkunoita.

¹³ Kuvien tuottamiseen osallistuivat Sasu Hälikkä, Jari Koskinen, Sofi Kurki, Rami Ratvio, Anita Rubin ja Sirkka Heinonen.

5. TULEVAISUUSPYÖRÄ- JA TULEVAISUUSTAULUKKOTYÖSKENTELYN TULOKSET

Tulevaisuusklänikka -työskentelyn tavoitteina oli 1) edistää yhteiskunnallista keskustelua siitä, miten monipaikkaisuus voi luoda kestävää hyvinvointia tulevaisuuden Suomessa, 2) tuottaa strategisia impulsseja ja hankeideoita 3) luoda synteisia monipaikkaisuuden merkityksestä tulevaisuudessa sekä monipaikkaisuuden toteutumisen esteistä.

Työskentelysessiot toteutettiin kahdessa osassa ja viiteen työryhmään jakautuneena Tulevaisuusikkunan katselun jälkeen. Ensimmäisessä työskentelyosiossa työstettiin Tulevaisuuspyörää ja toisessa osiossa Tulevaisuustaulukkoa. Kumpaankin työskentelyosioon oli varattu aikaa vain noin tunti, mikä saattoi joistain osallistujista tuntua riittämättömältä. Kompaktiksi strukturoidun aikataulun tarkoitus on kuitenkin kiteyttää osallistuvien asiantuntijoiden ideointia.¹⁴ Yhteisöluovuuden hedelmälliseksi hyödyntämiseksi työskentelyssä ryhmien jäsenten lukumäärä oli noin 7. Tulevaisuuspyörä- ja Tulevaisuustaulukkotyöskentelyn tulokset on esitelty tässä luvussa työryhmätyöskentelyn dokumentointina. Osallistujia oli 40 henkilöä, jotka työskentelivät viidessä työryhmässä.

Työstettävät teemat valikoituivat ennakkotehtävien vastausten perusteella. Kiinnostavimmiksi tai tärkeimmiksi valitut teemat oli valmiiksi jaettu lähinnä äänimäärän perusteella viiteen ryhmään (yksi teema per ryhmä). Osallistujat kuhunkin ryhmään valittiin satunnaisesti, minkä tarkoituksena oli saada kuhunkin ryhmään eritaustaisia henkilöitä, eikä vain kyseiselle teemalle läheisen erityisalan edustajia. Ryhmäjako tehtiin ilmoittautumisen yhteydessä.

Työryhmät teemoineen ja moderaattoreineen olivat seuraavat:

Ryhmä 1 **Palveluiden tasa-arvoisuus (yli kuntarajojen)**

moderaattori Riikka Saarimaa

Ryhmä 2 **Virtuaalinen (ICT) ja fyysinen tietö**

moderaattori Mikko Vähätalo

Ryhmä 3 **Monipaikka-asumisen hiilijalanjälki**

moderaattori Sirkka Heinonen

Ryhmä 4 **Ajasta ja paikasta riippumaton työ työ- ja johtamiskulttuurin haasteena**

moderaattori Juho Ruotsalainen

Ryhmä 5 **Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset**

moderaattori Leena-Maija Laurén

¹⁴ Tällaisesta reippaasti etenevän ideoinnin lähestymistavasta on saatu hyviä tuloksia myös Stanfordin yliopiston innovaatiotutkimuksen parissa. Siellä on kehitetty myös nopean prototyyppien luomisen metodi, jossa osallistujat konkreettisesti käsillään muotoilevat jostain materiaalista idean tai konseptin tuotteen tai palvelun prototyyppin muotoon. Tulevaisuusklänikassa sovelletaan tätä Tulevaisuuspyörä – ja Tulevaisuustaulukkosessioissa. Luovuutta hitaasti esiin kutsuvaa osiota toteutetaan mm. Tulevaisuusikkunoiden katselun avulla.

Tulevaisuuspyörä

Tulevaisuuspyörä (Futures Wheel) on Millennium-hankkeen johtajan Jerome Glennin 1970-luvulla kehittämä tulevaisuuden ennakkoinnin menetelmä (Glenn 2009). Siinä tarkastellaan valitun teeman, trendin, tapahtuman, päätöksen tai heikon signaalin vaikutuksia yhteiskuntaan yleensä tai tutkittavaan organisaatioon kohdistettuna. Tulevaisuuspyörän keskelle asetetaan (kirjoitetaan) valittu aihe, jonka primäärejä vaikutuksia toimintaympäristöön listataan pyörän ensimmäiselle kehälle. Vaikutusten seurauksia, näiden yhteisvaikutuksia tai vaihtoehtoisesti vaikutuksia estäviä tai edistäviä tekijöitä kootaan sen jälkeen toiselle kehälle. Tulevaisuuspyörä on yksi käytetyimpiä tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä, koska se on tehokas ja yksinkertainen tapa järjestellä, ymmärtää ja täsmentää erilaisia tulevaisuutta koskevia näkemyksiä eräänlaisena miellekaaviona (mindmap).

Työryhmien tehtävänä oli työstää ensin tulevaisuuspyörä omasta teemastaan, joka oli **haaste tai mahdollisuus tulevaisuuden monipaikkaisuudelle Suomessa vuonna 2020**. Kunkin ryhmän oma haaste kirjattiin Tulevaisuuspyörän keskelle ja ensimmäiselle kehälle alettiin keskustelun jälkeen ideoida niitä vaikutuksia, joita kyseisen monipaikkaisuuden haasteen/mahdollisuuden vahvistumisen myötä syntyy. Tulevaisuuspyörän ensimmäiselle kehälle alettiin lyhyen mietinnän ja alkukeskustelun jälkeen ideoida lapuille kirjoitettuna asioita, ideoita, vaikutuksia tai kriittisiä kysymyksiä. Kunkin ryhmän moderaattorit varmistivat työskentelyn etenemistä siten, että ensimmäiselle kehälle saatiin ideoita ja vaikutusalueita nk. PESTEC-jaoittelun kaikkiin ulottuvuuksiin (P = political, Ec = Economic, S = Social, T = Technological, Env = Environmental/Ecological, C = Cultural/Citizen/Customer). Toiselle kehälle ideointi sitten ryhmässä ensimmäisen kehän asioista tai vaikutuksista kommentteja lapuille kirjoitettuna ja kakkoskehälle asetettuna siitä, mitkä asiat saattavat edistää ja mitkä asiat ehkäistä kyseistä ykköskehälle ideoitua asiaa. Kestävä monipaikkaisuus pidettiin yleisenä tavoiteltavana tulevaisuuden tilana kaikissa ryhmissä. Aikatahtimeksi asetettiin vuosi 2020.

Tulevaisuustaulukko

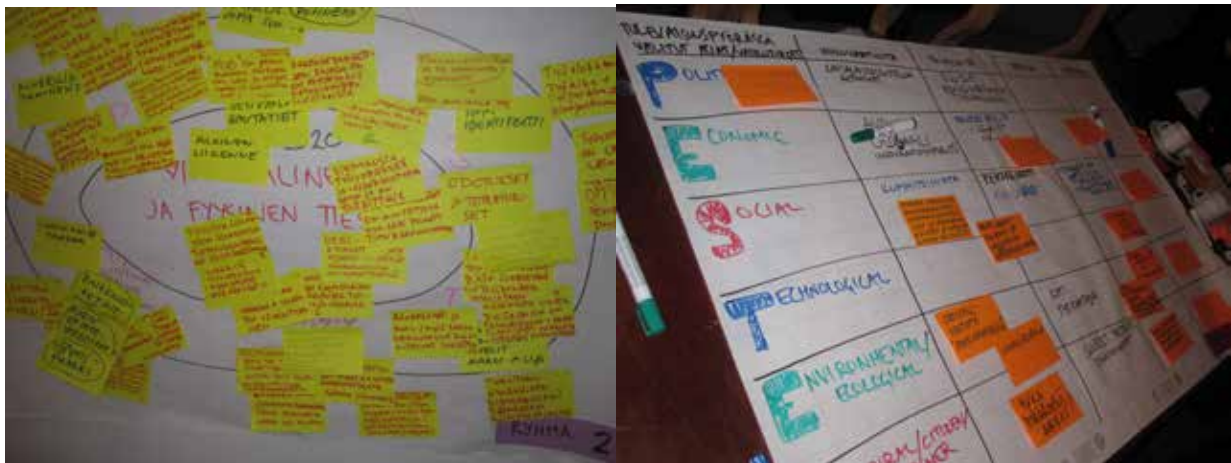
Tulevaisuustaulukko (Futures Table, Futures Matrix) on yleisnimitys monenlaisille tulevaisuuden kehitysvaihtoehtoja generoiville taulukkoesityksille ja taulukonmuotoisille ennakkointityöskentelyvälineille. Tulevaisuustaulukon avulla käsiteltävää aihetta voidaan rajata ja jäsentää valitsemalla aiheen kannalta keskeiset muuttujat ja keksimällä niille mahdollisia vaihtoehtoisia tulevaisuuden arvoja/tiloja. Tulevaisuustaulukon perustalta voidaan rakentaa erilaisia tulevaisuuskuvia ja niistä edelleen kehityspolkuja (skenaarioaihioita).¹⁵ Tulevaisuustaulukko voi olla myös PESTEC – muotoinen, kuten tässä monipaikkaisuuden Tulevaisuuslinikassa käytetty tulevaisuustaulukko.

Työryhmien toisena työskentelysessiona oli Tulevaisuustaulukon generointi työstetyn Tulevaisuuspyörän jatkoksi. Tulevaisuuspyörätyöskentelynsä tuloksista kukin ryhmä valitsi kustakin PESTEC-ulottuvuudesta tarkasteltuna yhden keskeisen asian jatkotyöstettäväksi Tulevaisuustaulukossa. Siinä

¹⁵ Tulevaisuustaulukkomenetelmää on Suomessa kehittänyt etenkin Yrjö Seppälä FAR-menetelmän (Field Anomaly Relaxation) jatkosovelluksena. Ks. esim. Seppälä, Yrjö (1984). 84000 tulevaisuutta. Gaudeamus.

haettiin PESTEC-strukturoinnin mukaan, mutta vapaavalintaisessa järjestyksessä, kunkin valitun asian/vaikutuksen osalta innovaatioita, toimijoita, arvoja ja kyseistä, valituksi tullutta teemaa ilmentävää monipaikkaisuuden metaforaa.

Seuraavassa on esitetty kunkin ryhmän osalta työskentelyn tulokset: ensin Tulevaisuuspyörä, sitten Tulevaisuustaulukko ja lopuksi lyhyesti kunkin ryhmän tulosten esittelyä sellaisena kuin se tehtiin Tulevaisuuslinikassa yhteisesti nähtäväksi (suullisen esityksen pohjalta dokumentoituna). Kukin ryhmä kerrallaan nosti työstämänsä Tulevaisuustaulukon kaikkien nähtäville ja yksi tai useampi ryhmän edustaja kuvaili kyseisellä ryhmällä työstettävänä olleen monipaikkaisuuden haasteen (= ryhmän nimi), joka oli tulevaisuuskeskustelun pohjana ja sitten ryhmän Tulevaisuustaulukkoon ideoimat asiat.

Kuva 1 Esimerkkejä työstetystä Tulevaisuuspyörästä ja Tulevaisuustaulukosta.

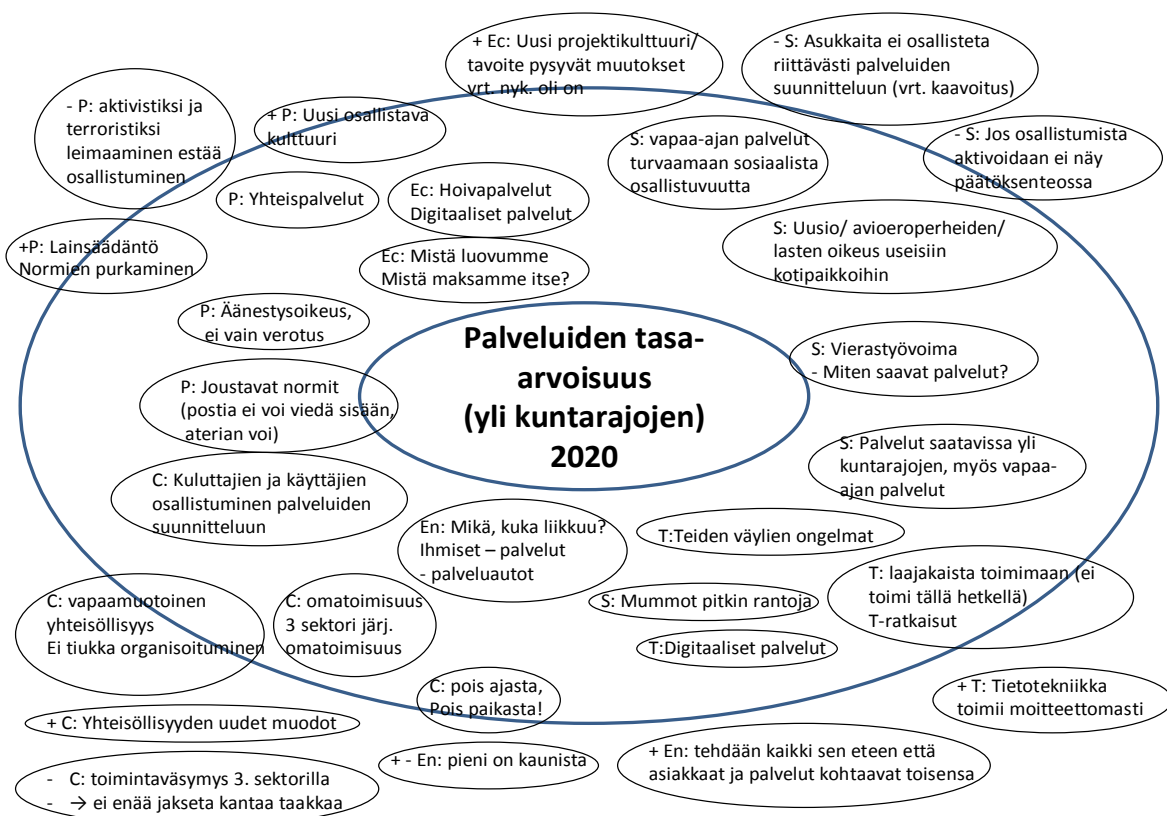
5.1 Palveluiden tasa-arvoisuus yli kuntarajojen

Ryhmä 1:n tulokset on esitetty tässä luvussa. Ryhmän osallistujat: Eija Hasu, Kirsi Kaunisharju, Hannele Lehtinen, Mervi Porevuo, Marjukka Saarijärvi, Mia Saloranta, Christell Åhlström. Moderaattori: Riikka Saarimaa

Tiivistelmä työskentelyn tuloksista

Verkostomainen, ei-hierarkkinen ja osallistava poliittisen toiminnan ja päätöksenteon kulttuuri. Kustannukset tehdään läpinäkyviksi, palveluista voisi luopua vastineeksi jostain muusta. Vierastyövoimalle sesonkiluonteisia palveluita. ”Nykyajan kauppa-auto” tarjoaa useita, liikkuvia palveluita yhdestä paikasta.

Tehtävä 1. Tulevaisuuspyörä

Kuva 2. Palveluiden tasa-arvoisuus yli kuntarajojen –tulevaisuuspyörä.

Tehtävä 2. Tulevaisuustaulukko

Taulukko 2. Palveluiden tasa-arvoisuus yli kuntarajojen –tulevaisuustaulukko.

Tulevaisuuspyörässä valitut asiat/ /vaikutukset	Innovaatioita	Toimijoita	Arvoja	Metafora
Political Uusi osallistava toimintakulttuuri	-Irti poliittisesta kulttuurista, nykyisestä päätöksentekojärjestelmästä, taloudellisista mittareista mm. palauttava viestintä, kerrotaan, mitä asukkaiden yms. osallistumisen ansiosta on tehty (motivoiva) -Agora-ajattelu	Kansalais-aktivistit Päätöksen-tekijät	Toisten näkökulmien ymmärrys yksilö - ryhmä	Agora
Economic Mistä luovumme? Mistä maksamme itse?	Kustannusten läpinäkyvyys palveluportaali Haja-asutusalueen rakennuslu- paan sidottu sopimus = palveluista luopumisen rasite	Kuntapäättäjät Valtiovaraministeriö	Kohtuullisuus	Yhteishyvä
Social Vierastyövoiman vaikutus Miten saavat palvelut?	Suunnittelujärjestelmä ilmoitetaan muuttuva tarve etukäteen? Ongelma nopea liikkuvuus, ennakolta ei tietoa Sesonkikoulut/ etäopetus Sesonkilääkärit ETL.	Yrittäjät Palveluntuottajat Kuntapäättäjät	Tasa-arvo	Rajaton kartta
Technological Digitaaliset palvelut	Kulttuuripalveluiden siirto verkossa, reaaliaik. maksuperusteisesti 3D/Avatar/ Hologrammi lääkäri	Yritykset Käyttäjät Kuluttajat	Moniarvoisuus Saavutettavuus Ekotehokkuus	Virtuaali-yhteiskunta/ Avatar
Environmental/ Ecological Mikä, kuka liikkuu? Ihmiset – palvelut palveluautot	Nykyajan kauppa-auto Paljon eri palveluita samasta, liikkuvasta paikasta ”peukkupalvelu” Yhteiskyyditykset, turvallinen liftaus	Yritykset Käyttäjät Kuluttajat	Ekotehokkuus Turvallisuus	Nykyajan kauppa-auto

Cultural/Citizen/ Customer Vapaamuotoinen yhteisöllisyys, ei tiukka organisoituminen	Tilojen, välineiden, kanavien, rahoituksen tarjoaminen Vapaamuotoisen yhteisöllisyyden vaikutusmahdollisuuksien tukeminen	Aktiivikansalaiset	Yhteisöllisyys Innostuksen ylläpito	Agora
--	--	--------------------	--	-------

Tulosten suullinen esittely muille ryhmille Tulevaisuustaulukon avulla ¹⁶

Politiikka- ja kulttuurinäkökulmat laitettiin saman metaforan ”Agora” alle. Toiminta tulisi tehdä organisatorisesti mahdollisimman matalaksi. Kansalaiset tulisi saada lähelle päätöksentekoa. Kulttuurin puolella korostuu etenkin vapaamuotoinen yhteisöllisyys, ei tiukkaa organisoitumista. Tätä voisi edistää esimerkiksi siten, että rekisteröimisen vaatimuksia olisi vähemmän. Poliitiikan puolella tavoitteena on uuden osallistavan toimintakulttuurin aikaansaanti. Tulisi ylipäänsä irrottautua vallitsevasta poliittisesta kulttuurista ja päätöksentekojärjestelmästä sekä taloudellisen tuottamisen ja mittaamisen vaatimuksista. Eräs tapa edistää osallistumista olisi palautejärjestelmien kehittäminen, jolloin osallistujat saisivat tietoa siitä, millaisia asioita osallistuminen on tuottanut. Avaintoimijoina ovat kansalaisaktiivit ja päätöksentekijät. Arvoja ovat toisten näkökulmien ymmärrys ja yksilön, toisaalta ryhmän arvon ymmärrys. Kulttuurin puolella arvoina ovat yhteisöllisyys ja innostuksen ylläpito.

Talouspuolella pohdittiin, mistä voi luopua ja mistä tulisi maksaa itse. Innovaatioksi keksittiin kustannusten läpinäkyväksi tekeminen, palveluportaali tulisi kehittää tähän tarkoitukseen. Lisäksi ideoitiin haja-asutusalueen rakennuslupa- ja sidottua sopimusta, eli vapaaehtoista palveluista luopumista vastineeksi jostain muusta. Tässä auttaisi mainittu kustannusten seurannan palveluportaali. Toimijoina tässä ovat kuntapäätäjät, ministeriöt, erityisesti valtiovarainministeriö. Arvona kohtuullisuus, metaforana yhteishyvä.

Sosiaalisella alueella tarkasteltiin vierastyövoimaa. Tähän tulisi suunnittelujärjestelmä sesonkiluonteisten palveluiden järjestämiseksi. Avaintoimijoina ovat yrittäjät, palveluntuottajat ja kuntapäätäjät. Arvona tasa-arvo ja metaforana rajaton kartta.

Teknolgiateeman puolella mietittiin sisältöä: millaisia digitaalisia palveluja esimerkiksi voisi olla. Innovaationa tässä on kulttuuripalvelujen siirto verkossa reaaliaikaisesti, esimerkiksi live-konserttien seuraaminen netin välityksellä. 3D-hologrammilääkäreitä visioitiin myös. Näissä toimijoina ovat erityisesti yritykset, käyttäjät ja kuluttajat. Arvoina moniarvoisuus, saavutettavuus, ekotehokkuus, metaforana ”Avatar”. Ympäristö- ja ekologiapuolella nousi kysymys siitä, kuka liikkuu: ihmiset vai palvelut. Eli jokainen ei yksitellen ajaisi hakemaan jotain jostain, vaan kehitettäisiin ”nykyajan kauppa-auto”, joka toimittaisi palveluita ja tuotteita laidasta laitaan. Ideoitiin myös peukku-palvelua, eli esim. verkkopoh-

¹⁶ Työryhmien tehtävien purkuosoiden tekstin kirjaaminen suullista keskustelua seuraavana palvelee työskentelyn autenttisuuden ilmentämistä ja mahdollista jatkotyöstämistä. Tekstin stilisointia ei ole tarkoituksella viety pidemmälle, jotta kaikki ideat ja kommentit taltioituvat.

jaista kyytipalvelua. Molemmissa toimijoina olisivat yrittäjät ja kuluttajat. Arvoina ovat ekotehokkuus ja turvallisuus, metaforana ”Nykyajan kauppa-auto”.

Kuva 3 Asioita pohdittiin monipuolisesti ja kirjattiin huolella tulevaisuuspyöriin.

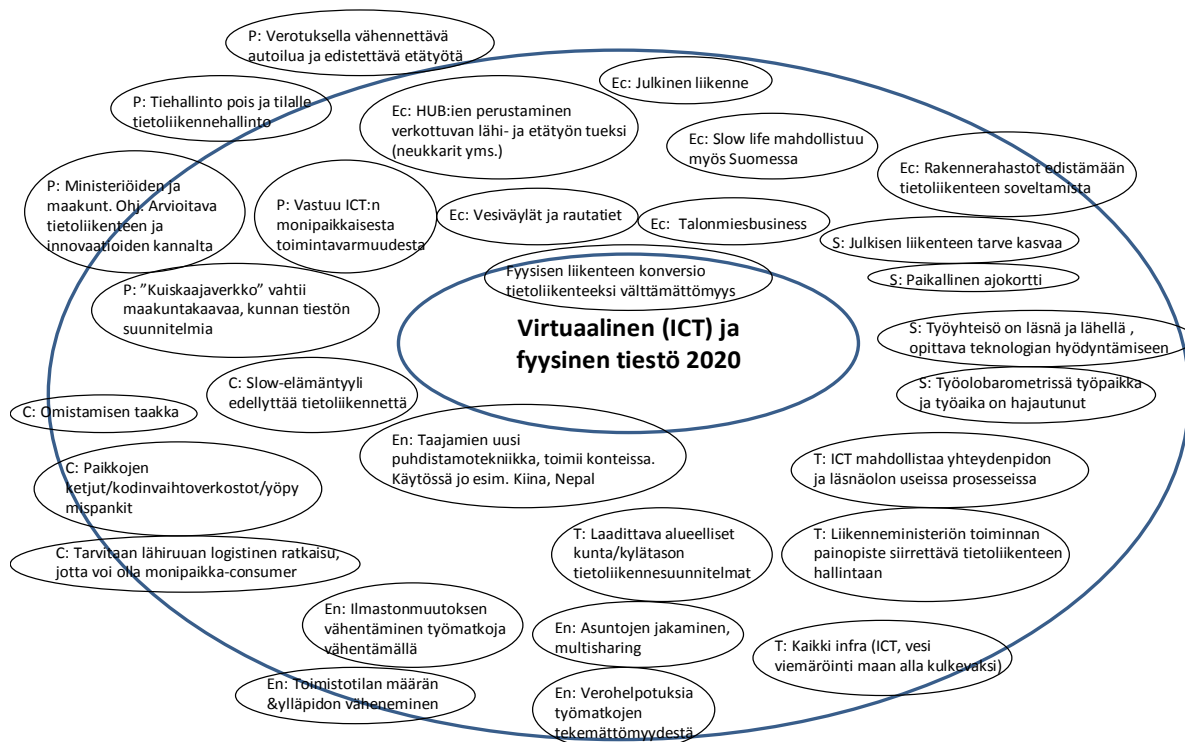
5.2 Virtuaalinen ja fyysinen tiestö 2020

Ryhmän 2 työskentelyn tulokset esitellään tässä luvussa. Ryhmän osallistujat: Johanna Haapamäki, Anne Laakso, Juhani Pekkola, Elina Piki, Kimmo Rönkä, Heikki Sundqvist ja Matti Yläne. Moderaattori: Mikko Vähätalo

Tiivistelmä työskentelyn tuloksista

Fyysistä liikennettä siirretään tietoliikenneverkkoon, poliittinen, hallinnollinen ja ajatuksellinen painopiste virtuaaliseen liikenteeseen. Tähän liittyy myös onnellisuuteen ja mielekkääseen elämään, ei halpoihin raaka-ainesiin ja energiaan perustuva talous. Monia eri palveluja tuottava ”talonmiespalvelu” haja-asutusalueille; mm. veroetuja tähän. Haja-asutusalueiden liikkumismahdollisuudet turvataan mm. nuorten ja vanhusten maakunta-ajokortilla. Kodinvaihtoverkostot tukevat syrjäseutuja, tuovat uutta väkeä, kehittävät uutta sosiaalisuutta ja kulttuuria. Maanalainen verkkojärjestelmä, jossa integroitu sähkö, vesi ja ict.

Tehtävä 1. Tulevaisuuspyörä

Kuva 4. Virtuaalisen (ICT) ja fyysisen tiestön tulevaisuuspyörä.

Tehtävä 2. Tulevaisuustaulukko

Taulukko 3. Virtuaalisen (ICT) ja fyysisen tiestön tulevaisuustaulukko.

Tulevaisuuspyörässä valitut asiat/vaikutukset	Innovaatioita	Toimijoita - Yritykset ja asukkaat	Arvoja	Metafora - Maailmankylä
Political Tietoliikennehallintoon	Kestävä yhdyskuntasuunnittelu, uusi talous, parempi yhteiskunnan varojen käyttö	Media, poliitikot, kansalaiset ja tutkijat	Ympäristönsuojelun ja biodiversiteetin kehitys, ihmisten arvo ja toiminnan tuki	Ideoiden mehiläispesä
Economic Talonmiespalvelubisnes haja-asutusalueilla	Uudet verolait, työvoimapankki, laajennetut tehtävät, paikallisia työpaikkoja	Paikalliset yrittäjät /elinkeinonharjoittajat, eduskunta	Yrittäjyys, omaloitteisuus, huolehtiminen	Talonmies, posteljooni, kodinhoitaja
Social Turvattava liikkumisen mahdollisuudet	Paikallinen kunta/maakunta-ajokortti	Trafi, VN, Auto-liitto, eläkeläisjärjestöt	Vapaus, osallistuvuus	Itsenäinen elämä yhteisössä
Technological Integroitu verkkojärjestelmä	Standardit, modulit, lainsäädäntö	Empower, Relacom, YIT	Tehokkuus, turvallisuus, tasa-arvo	Runsaudensarvi, käyttöliittymä
Environmental/ Ecological Elämänturvapäätös	Pohjavesivarojen omistuksen suojaaminen niin, ettei laki anna tyhjennysmahdollisuutta ulkopuolisille	Eduskunta	Turvallisuus	Keidas
Cultural/Citizen/ Customer Asumisen vuoroviljely	Paikkojen ketjut, kodinvaihto, yöpymispankki	Kansalaiset, web-palveluyrittäjyys	Sosiaalisuus	Kylähenki

Tulosten suullinen esittely muille ryhmille Tulevaisuustaulukon avulla

Kysymys on käsitykseni mukaan, että mikä on tämän virtuaalisen ja fyysisen liikenteen suhde, ja myöskin se, että miten voitaisi siirtää fyysistä liikennettä tietoliikenneverkkoon, jotta tapahtuisi tällainen konvergenssi. Tässä on nyt kyse siitä, mistä politiikasta olisi kyse. Meidän pitäisi muuttaa tielainsäädäntöä sillä tavalla, että se ei tarkoittaisi teiden rakentamista. Nyt on tilanne niin, että jos joku esittää tietä rakennettavaksi, niin tie rakennetaan. kukaan ei voi sille mitään. Meidän pitäisi ensin

muuttaa tielainsäädäntöä. Sitten tähän kysymykseen liittyy vielä poliittisia ja hallinnollisia rakenteita. Tässä on sellainen idea, että lakkautetaan Destia, Tielaitos - tiehallinto pois ja tietoliikennehallinto tilalle. Lakkautetaan Destia ja perustetaan Virtua. Tällöin ajattelu ja tekemisen malli muuttuisi, mikä on edellytyksenä sille, että me saisimme kestäviä ratkaisuja tähän yhdyskuntasuunnitteluun. Pitäisi saada rakenteellisia ratkaisuja aikaan, jotta tapahtuisi muutosta. Tämä olisi ennen kaikkea kestävää yhdyskuntasuunnittelua, suunnittelun paradigma muuttuisi.

Sitten olisi uuden talouden tukemista. Eli se uusi talous on onnen talous. Uusi talous on joku muu kuin tämä nykyinen halpaan energiaan ja materiaaleihin perustuva talous. Ehkä voitaisiin perustaa tällainen uusi tietoliikenne-lobby. Meillä on vahva intressiryhmä nyt tuon Destian takana. Miksi tämän Virtuan taakse ei voitaisi rakentaa yhtä kova poliittis-hallinnollis-taloudellinen intressiryhmä, joka tekisi erilaisia asioita. Yhteiskunnan varat tulisivat paremmin käytetyksi. Ne suuntautuisivat tehokkaasti ja tulevaisuuden suuntaan. Lisäksi kansalaisvaikuttaminen paranisi ihan varmasti, jos tämä pantaisiin toimeen.

No, ketkä sitten toimisivat? Tässä pitäisi käynnistää keskustelua eri aloilla: poliittista, yhteiskunnallista ja tieteellistä keskustelua, missä otettaisiin nämä kestävän ja eettisen kehityksen periaatteet ja menetelmät kohteeksi. Tämä kysymys koskee mediaa, politiikkaa, kansalaisia, tutkijoita jne.

Mikä olisi tällaisen uuden toimintamallin metafora? Onko se globaali läsnäolo, onko se nopea talous, ihmisten liikenne, ajatusväylät, älyliikenne, ideoitten mehiläispesä, ideoitten hunajaa, tai virtuaalinen pölytys?

Tässä talouspuolella ajatuksena oli talonmiespalvelu bisnekseksi haja-asutusalueille sekä uudet verolait lähinnä sillä lailla, että se joka tuottaa tiettyä palvelua, ei menetä tukia tai etuja, ja myöskin veroilla voisi tukea sitä yritteliäisyyttä. Olisi olemassa työvoimapankki, -pooli, alueellinen, joka liittyy tähän lähityöhön, paikallisia työpaikkoja ja laajennetut tehtävät. Esimerkiksi mummon lääkkeet ja katolta lumet pois turvallisesti, tai muuta vastaavaa, nurmikon leikkausta tai sitten älyllistä toimintaa, mikrotukea ynnä muuta. Toimijoina paikalliset yrittäjät, elinkeinoharjoittajat ja eduskunta, jota tarvitaan verolainsäädännön ja tukipolitiikan tarkistamiseen, että ei tehdä esteitä vaan luodaan positiivisia rakenteita.

Arvoja olisivat: yritteliäisyys, oma-aloitteisuus ja huolehtiminen. Eli talonmies-posteljoonikodinhoitaja on sitten tähän sopiva metafora.

Sosiaaliselta puolelta nousi hyvin selkeänä ajatus turvata liikkumismahdollisuudet, että ei eristäydytä, sekä nuorille että vanhuksille, kun julkinen liikenne saattaa vähentyä jostain alueelta. Paikallinen maakunta-ajokortti, se on ollutkin voimassa joskus 1950-luvulla, ja siihen ei tarvita kuin Trafín ja valtionneuvoston päätökset. Autoliitto tai eläkeläisjärjestöt ja koulut voivat olla osallisina, eli voitaisiin saada paikallinen ajokortti ihmisille, jotka kykenevät ajamaan, hieman siihen malliin kuin esimerkiksi USA:ssa on tilanne, että 16-vuotias saa ajaa äidin tai isän kanssa, tai vastaavaa. Erityisesti tavoitteena on se, että vanhuksille itsenäinen elämä yhteisössä mahdollistuu.

Teknologiapuolella ideana oli, että olisi integroitu verkkojärjestelmä, eli toisin sanoen sähkö, vesi, ict, kaikki menevät maan alla, standardit, moduulit ja lainsäädäntö tähän olisivat olemassa. Toimijoina voisivat olla olemassa olevat toimijat. Liikaa ei kuitenkaan voi kytkeä yhteen, että ei tule Nokia-ongelmaa. Toisin sanoen jos yhdestä kohdasta pistetään poikki, niin koko Suomi on sitten ilman sitä sun tätä.

Arvoja tehokkuus, turvallisuus, tasa-arvo. Metaforana runsaudensarvi ja käyttöliittymä.

Lisäksi syntyi ehdotus kodinvaihtoverkosto-palvelusta. Tämä lisäisi myös mahdollisesti sosiaalisuutta, kylähenkeä sekä tukisi enemmän tai vähemmän syrjäisten alueitten käyttöä. Näin tulisi mahdollisesti uusia ihmisiä johonkin yhteisöön. Se puolestaan voisi sinällään lisätä vuorovaikutusta.

Kuva 5. Joukossa ideat kiteytyvät keskustelun kautta.

5.3 Monipaikkaelämisen hiilijalanjälki 2020

Ryhmä 3:n tulokset esitellään tässä luvussa. Ryhmän osallistujat: Antti Rehunen, Ilkka Kakko, Eeva Hellström, Mervi Hiltunen, Satu Tolonen, Pasi Mäenpää. Moderaattori: Sirkka Heinonen

Tiivistelmä työskentelyn tuloksista

Tutkittua tietoa tulisi tehokkaammin välittää kansalaisille, jotta he pystyisivät arvioimaan paremmin valintojensa seurauksia. Tässä auttaisi kännyköiden sijaintiin perustuva monipaikkaisen ajankäytön ja liikkumisen tutkimus ja tilastollinen seuranta. Tilojen käyttöä tulisi tehostaa niiden monikäyttöisyydellä – tiloille ”24/7-vero” käytön tehokkuuden mukaan. Älykkäät järjestelmät sääätisivät rakennusten lämmityksen ja sähkön käytön tarpeen mukaan. Asuntojen ekotehokkuutta parannettaisiin räätälöidysti ja fokusoidusti. Päästökauppa vietäisiin yksilötasolle henkilökohtaisen hiilijalanjäljen seurannalla. Ainekierto olisi paikallista. Virtuaalimaailmoja hyödynnettäisiin matkustamisen korvaajina ja uuden yhteisöllisyyden luojina. Käytettyjen tavaroiden markkinat yleistyisivät ja kaupan ketjut tulisivat siihen mukaan. Ajankäyttöä tulisi joustavoittaa ja luoda siihen lisää valinnanvaraa niin, että liikkuminen paikkojen välillä minimoituisi tältä osin.

Tehtävä 1. Tulevaisuuspyörä

Kuva 6. Monipaikkaelämisen hiilijalanjäljen tulevaisuuspyörä.

Tehtävä 2. Tulevaisuustaulukko

Taulukko 4. Monipaikkaelämisen hiilijalanjäljen tulevaisuustaulukko.

Tulevaisuuspyörässä valitut asiat/ vaikutukset	Innovaatioita	Toimijoita	Arvoja	Metafora
Political Tutkimus/Tiedotus Tieto/Tilastointi	- Valintojen kokonaisvaikutukset ekotehokkuuden kannalta - Kännykoiden sijaintiin perustuva monipaikkaisen ajankäytön tutkimus	- Operaattorit - Tilastokeskus - Paikkatietorekisteri	- Tietosuoja	- Peili
Economic Rakennetun tilan käytön tehostaminen	24/7/365 -"vero" Tilojen monikäyttöisyys	- Kunnat - Valtio (lainsäätäjä)	- Tehokkuus	- Ketju
Social Joustavuus ajankäytössä (valinta)	- Hajautettujen toimistojen ekosysteemi - Työn jaksottaminen, tehoaika + majoitus ja pitkä vapaa-aika	- Yritys, joka omistaa tilat / julkinen toimija - Yksilö - Työnantaja	- Luottamus - Vapaus	- Vieteri
Technological Älykkäät teknikat/järjestelmät	- Älykkäät lämmitysjärjestelmät - Hiilijalanjälkiperusteiset älykkäät maksujärjestelmät	- Google	- Ekotehokkuus	- Luonto (esim. muurahaispesä)
Environmental/ Ecological Ekologian ja ekonomian synergia Paikallinen ainekierto	- Lähienergia-palvelut (kartoitus) - Käytetyn tavarankorvaamiset markkinat	- Sitra - Kaupan ketjut (saa haaveilla)	- Nuukuus - Kohtuullisuus - Paikallisuus	- Ikiliikkuja
Cultural/Citizen/ Customer (Virtuaali-)yhteisöt	- Virtuaaliympäristöjen hyödyntäminen matkojen korvaamisessa - Tieto läheltä saatavista palveluista	- Google	- Avoimuus - Elämän rikkaus - Helppous	- Silta - Avatar

Tulosten suullinen esittely muille ryhmille Tulevaisuustaulukon avulla

Politiikka-lohkossa oleellisena pidettiin tutkimusta, tiedotusta, tietoa ja tilastointia, jotka ovat politiikan takana. Tulisi olla paremmin tietoa kansalaisille ratkaisujen vaikutuksista, jotta he voisivat arvioida toimintojensa seurauksia. Innovaatioksi keksittiin kännyköiden sijaintiin perustuva monipaikkaisen ajankäytön tutkimus. Koehenkilöiden kännyköiden avulla seurattaisiin ja tilastoitaisiin monipaikkaista ajankäyttöä ja liikkumista. Toimijoita olisivat puhelinoperaattorit, Tilastokeskus ja paikkatietorekisteripalvelut. Arvona olisi tieto ja ongelmana tietosuojakysymykset (liittyen myös mainittuun paikkatietotutkimukseen). Metaforaksi muotoutui ”Peili”: tutkimus auttaa näkemään oman käyttäytymisen ja sen seuraukset – toisaalta toiselta puolelta (”poliisipeili”) voidaan tarkastella massojen käyttäytymistä ja valintoja.

Taloussektorilta nousi tilojen käytön tehostaminen – tämä on erityisen tärkeää, koska rakentaminen ja asuminen vie 40% käytetystä energiasta. Innovaationa oli tilojen monikäyttöisyys – toimitilat illaksi biletyspaikoiksi. Viikonloppuisin myös toimitilat voisivat olla käytössä. Innovaationa lisäksi ideoitiin 24/7/365-vero: tiloille joita ei käytetä ympäri vuorokauden ja ympäri vuoden, määrätään vero. Toimijoina olisivat kunnat ja valtio, mutta erityisesti kiinteistöjen omistajat. Arvona on tehokkuus ja metaforana ketju.

Sosiaalisella sektorilla pidettiin tärkeänä vaatimusta ajankäytön joustavuudesta ja uudenlaisesta valinnaisuudesta. Innovaationa kehitettiin ajatus, että työtä voitaisiin jaksottaa intensiivisiin tehokkaisiin työrupeamiin ja niiden vastapainoksi pidempiin vapaa-ajan jaksoihin – myös niin, että työ voisi sijoittua samoihin paikkoihin kuin vapaa-aika ja toisinpäin. Toimijoina tässä olisivat yksilöt, työntekijät ja työnantajat. Arvoiksi valikoitui yksilön vapaus ja siihen liittyvä luottamus työnantajan ja työntekijän kesken. Metaforaksi määriteltiin ”Vieteri”.

Teknologian osalta puhuttiin älykkäistä järjestelmistä. Esimerkki-innovaationa tästä mainittiin älykkäät lämmitysjärjestelmät, eli järjestelmät, jotka automaattisesti säätäisivät lämpötilan ja muun sähkön käytön tarpeen mukaan. Toisentyyppisenä esimerkkinä innovaatiosta mainittiin hiilijalanjälkeen perustuvat älykkäät maksujärjestelmät: joudut maksamaan jos hiilijalanjälkesi ylittää annetun arvon ja päinvastoin. Toimijoina voisi olla esimerkiksi Google, mutta monenlaiset kehittämistahot myös, kuten energiayhtiöt sekä julkinen sektori. Tärkeänä arvona pidettiin ekotehokkuutta ja metaforaksi valittiin ”Muurahaispesä”.

Ympäristöulottuvuudella valittiin paikallinen ainekierto, joka viittaa materiaali- ja energiakäytön ekotehokkuuteen ja läheisyyteen. Innovaationa olivat lähien energiapalvelut ja energiankäytön kartoittaminen. Tarjottaisiin myös palveluja, jotka auttaisivat räätälöidysti ja fokusoidusti tehostamaan esimerkiksi oman asumisen ekotehokkuutta. Ideoitiin myös käytetyn tavaran markkinoita: esimerkiksi kaupan ketjut voisivat olla tässä mukana. Arvoina oli nuukuus, kohtuullisuus, paikallisuus ja metaforana ”Iki-liikkuja”.

Kulttuuri- ja kansalaisuusosiossa käsiteltiin virtuaaliyhteisöjen teemaa, jossa innovaationa oli virtuaaliyhteisöjen hyödyntäminen matkojen korvaamisessa sekä tiedon saanti lähellä olevista palveluista. Toimijoina olisivat erityisesti teknisiä palveluja tarjoavat yritykset. Arvoina pidettiin avoimuutta ja elämän rikkautta – verkkoyhteisöllisyys voi tuoda runsaasti sisältöä vapaa-aikaan – sekä helppokäyttöisyyttä. Metaforana silta tai ”avatar”.

Kuva 7. Välillä keskityttiin kuuntelemaan.

5.4 Ajasta ja paikasta riippumaton työ työ- ja johtamiskulttuurin haasteena 2020

Ryhmä 4:n tulokset esitellään tässä luvussa. Ryhmän osallistujat: Virpi Ruohomäki, Pentti Meriläinen, Lea Konttinen, Anna Saarentaus, Katja Rinne-Koski, Harri Metsälä, Antti Lämsä, Harry Berg. Moderaattori: Juho Ruotsalainen

Tiivistelmä työskentelyn tuloksista

Tarvitaan uusia pelisääntöjä, työehtosopimuksia ja johtamismalleja ajasta ja paikasta riippumattoman työn sujuvaan johtamiseen. Uudenlaiset, sisäisille palkkioille perustuvat työn palkitsemisen tavat korvaisivat työn mittaamisen. Yksin työskenteleviä eri aloilta yhteen kokoavat tilat, studiot, työpajat tarjoaisivat työyhteisön ja loisivat uudenlaista sosiaalisuutta sosiaalisen median ja teknologioiden kautta kommunikoinnin vastapainoksi sekä vähentäisivät liikkumisen tarvetta. Myös työtilojen vaihtamista ja vuokraamista voisi näissä tarkoituksissa hyödyntää. Koska teknologia joka tapauksessa korostuu, sen käyttämisen tulisi olla helppoa, miellyttävää ja merkityksellistä. "Asuntovaihtamisen" mahdollisuutta ja tilojen vuokrausta tulisi helpottaa. Omistaminen ei ole arvo sinänsä, vaan tunnesiteet ja identiteetit, jotka eivät edellytä omistamista. Näin tehostettaisiin paitsi tilojen, myös yleensäkin tavaroiden käyttöä.

Tehtävä 1. Tulevaisuuspyörä

Kuva 8. Ajasta ja paikasta riippumaton työ työ- ja johtamiskulttuurin haasteena – tulevaisuuspyörä.

Tehtävä 2. Tulevaisuustaulukko

Taulukko 5. Ajasta ja paikasta työ työ- ja johtamiskulttuurin haasteena –tulevaisuustaulukko.

Tulevaisuuspyörässä valitut asiat/ vaikutukset	Innovaatioita	Toimijoita	Arvoja	Metafora
Political Johtamisen pelisäännöt	Uudenlaiset joustavat työehtosopimukset Hajautetut (etä-) joh- tamismallit, käytännöt	- Kolmikanta - Tutkimus - Työyhteisöt, työntekijät, työn- antajat	- Luottamus - Asiantuntijuu- den arvostus	- Avoimet ovet
Economic Työn tuottavuuden mit- taamisen ongelmat	- Työn palkitsevuus - Autonomia/ kontrolli - Arvostus, meriitti	- Itsensä johta- minen -Työpaikkataso	- Merkitykselli- nen työ	- ”Lumihiuta- leet”
Social Sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmat, uudet jaot	- Sosiaalinen media - Uudenlaiset verkostot - Studiot, think tankit, työpajat - Hyvinvointi-palvelut	- Kansalaista-son sopiminen, mallit - Yksityis-sektori - Lähiyhteisöt	- Hyvinvointi, ihminen keski- öön	- Terve mieli terveessä kehos- sa ja joka pai- kassa
Technological Tekniikan hyödyntäminen, kehittäminen ja helppo- käyttöisyys	- Video- ja telekonfe- rensit - Kulttuuri-merkitykset laitteisiin - Ikääntyvien huomi- oiminen	- Kuluttajat, kan- salaiset - Yritykset	- Käyttäjien tar- peet eri toimi- joille, käyttäjä- lähtöisyys	- Jokamiehen tekniikka, ”keh- dosta hautaan”
Environmental/ Ecological Liikkumisen määrä	- Etätyöpisteet - Työtilojen jakaminen - Vähäpäästöinen liik- kuminen, liikkumisen vähentäminen (energi- antuotanto & kulku- neuvot)	- Yksilöt, perheet - Kunnat - Yhteiskunta - Yritykset	- Kestävä kehi- tys, hiilijalanjäl- jen pienentämi- nen, kohtuulli- nen elämäntapa	- Ensimmäinen kuukävely, iso harppaus, ”pieni askel ihmiselle, iso ihmiskunnal- le”
Cultural/Citizen/ Customer ”Omistamisen kulttuuri”, kulttuuriset käsitykset pai- kasta	- Työ- ja asuintilojen vuokraaminen, ve- roedut - Asunnon vaihto - Kohtuullisuus omis- tamisessa	- Verotus, lain- säädäntö: valtio ja kunnat - Asennekas- vatus - Media	Identiteetti ja tunnesiteet omistamisen sijaan	- Omistamasi tavarat omista- vat lopulta sinut

Tulosten suullinen esittely muille ryhmille Tulevaisuustaulukon avulla

Poliittisella ulottuvuudella mietittiin johtamisen teemaa: hajautettua ja etätöitä on erittäin haasteellista johtaa. Kaivataan uudenlaisia, innovatiivisia pelisääntöjä: työehtosopimuksissa joustavia sopimusmalleja, työpaikka- ja työyhteisötasolla uusia johtamismalleja ja -käytäntöjä etätöihin ja hajautettuun työhön. Tarvitaan myös hyviä esimerkkejä ja tutkimusta. Toimijoina tässä olisivat työyhteisöt, tutkijat ja sopijoina kolmikanta. Arvoina nostettiin tällä ulottuvuudella esiin luottamus: sitä tarvitaan, jotta hajautettua työtä voidaan tehdä. Myös asiantuntijuuden arvostusta kaivattiin. Metaforaksi nostettiin avoimet ovet.

Talous-ulottuvuudella keskeiseksi ongelmaksi nostettiin työn tuottavuuden mittaaminen ja siihen liittyvät ongelmat. Innovaatioina tähän nähtiin uudet tavat työn palkitsemiseen. Työn tulisi olla myös entistä autonomisempaa; tämä on edellytys myös työn palkitsevuudelle. Palkkioiden ei tarvitsekaan olla välttämättä palkkaan ja etuihin liittyviä: arvostus ja meriitti (vrt. tutkijoiden vertaisjärjestelmä) toimisivat myös palkintojen – ja tuottavuuden – lähteenä. Toimijoina painoarvoa annettiin yksilöille, itsen johtaminen ja vastuun kantaminen korostuvat. Tärkeänä arvona taloudellisella ulottuvuudella pidettiin työn merkityksellisyyttä. Metaforaksi keksittiin ”Lumihiutaleet”.

Sosiaalisen puolen haasteista mietittiin eristäytymistä ja yksinäistymistä. Riittävätkö sosiaalinen media ja teknologian kautta kommunikointi? Ne tarjoavat uusia kanssakäymisen mahdollisuuksia ja rikastuttavat vuorovaikutusta, mutta fyysisen, kasvokkaisen kanssakäymisen puute ja väheneminen saattavat muodostua ongelmaksi. Ratkaisuna tähän voisivat olla uudenlaiset työnteon muodot, uudenlaiset sosiaaliset verkostot: esimerkiksi yksin työskenteleviä eri aloilta yhteen kokoavat tilat, studiot, työpajat. Myös hyvinvointipalvelujen tulisi seurata työn ja yhteiskunnan muuttumista. Mietittiin, miten ”perinteinen” hyvinvointiyhteiskunta voi vastata uudennaisiin syrjäytymisen ongelmiin. Toimijoina sosiaalisella ulottuvuudella ovat yksilöt, kansalaiset, työyhteisöt, lähiyhteisöt. Tärkeinä arvoina pidettiin kokonaisvaltaista hyvinvointia ja yksittäisen ihmisen arvostusta. Metaforaksi muotoiltiin ”Terve mieli terveessä ruumiissa ja joka paikassa”.

Teknologisena haasteena nähtiin, että teknologiaa ei käytetä tarpeeksi, teknologia ei vielä ole jokaisen kansalaisen ulottuvilla eikä se ole vielä tarpeeksi helppokäyttöistä; monipaikkaisessa, hajaute- tussa yhteiskunnassa tämä on erityisen tärkeä ongelma. Video- ja telekonferensseja voitaisiin käyttää enemmän ja niitä tulisi myös kehittää. Laitesuunnittelussa pitäisi kiinnittää huomiota kulttuurisiin merkityksiin ja humanistiseen osaamiseen insinööriosaimisen lisäksi. Haluttiin nostaa esiin myös eri käyttäjäryhmien tarpeiden huomiointi – käyttäjälähtöisyys on keskeinen arvo. Metaforana ”Jokamiehen tekniikkaa kehdosta hautaan”.

Ympäristönäkökulman osalta tärkeänä pidettiin liikkumisen vähentämistä. Tätä voidaan edistää esimerkiksi etätöypisteillä ja työtilojen jakamisella, vaihtamisen ja vuokraamisen suosimisella. Liikkumisen päästöjä tulisi myös vähentää, eli kehittää energian tuotantomuotoja vähäpäästöisemmiksi. Toimijoina tässä ovat yksilöt, perheet ja erityisesti kunnat, koska ne toteuttavat yhdyskuntien rakenteiden ja palveluiden koordinaatioita ja näiden kautta säätelevät liikkumista ja sen määrää. Tärkeinä arvoina pidettiin hiilijalanjäljen pienentämistä ja kohtuullista elämäntapaa. Metaforana ”Ensimmäinen kuukävely” ja ”Pienet saappaat – iso harppaus”.

Kulttuurisena näkökulmana pohdittiin työ- ja asuintilojen omistamista ja suomalaista vahvaa ”omistamisen kulttuuria”. Tulisi päästä ajattelutapaan, että tilojen vuokraus olisi yhtä varteenotettava vaihtoehto kuin omistaminen – tämä tehostaisi myös tilojen käyttöä. ”Asuntovaihtamisen” mahdollisuutta tulisi helpottaa. Omistaminen ei ole arvo sinänsä, vaan tunnesiteet ja identiteetit, jotka eivät edellytä omistamista. Asennekasvatus ja media nostettiin tärkeiksi toimijoiksi. Verotusta, lainsäädäntöä, valtiota ja kuntia tarvitaan myös. Metaforaksi keksittiin ”Omistamasi tavarat omistavat lopulta sinut”.

Kuva 9. Ajatusten kirjaaminen piti osallistujat kiireisinä.

5.5 Uudet verkostot ja yhteisöllisyyden muutokset 2020

Ryhmä 5:n tulokset esitellään tässä luvussa. Ryhmän osallistujat: Matti Aistrich, Janne Antikainen, Minna Halonen, Harri Lepistö, Antti Ruotoistenmäki, Anu Tuominen ja Mikko Tuomonen. Moderaattori: Leena Maija-Laurén

Tiivistelmä työskentelyn tuloksista

Toimiva monipaikkaisuus edellyttää toimivaa demokratiaa, jota puolestaan edistää vilkas kansalaiskeskustelu. Innovaatioympäristö olisi globaali ja kansalaisille, käyttäjille ja kuluttajille avoin. Arvot ja normit syntyvät ja leviävät yhä enemmän alhaalta ylöspäin; tuotannossa taas tarjonta vastaa kysyntään. Tärkeitä ovat vuorovaikutustavat, jotka välittävät ”sumeaa” ja ”hiljaista” tietoa. Arvot ja normit vakiintuvat verkostojen kautta. Tulisi mahdollistaa osa-aikainen työnteko eläkkeellä ja ottaa vanhukset ja iän tuoma kokemus ”takaisin” aktiivisiin yhteisöihin.

Tehtävä 1. Tulevaisuuspyörä

Kuva 10. Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset –tulevaisuuspyörä.

Tehtävä 2. Tulevaisuustaulukko

Taulukko 6. Uudet verkostot, yhteisöllisyyden muutokset –tulevaisuustaulukko.

Tulevaisuuspyöräsä valitut asiat/vaikutukset	Innovaatioita	Toimijoita	Arvoja	Metafora
Political Demokratian toimivuus	Kansalaiskeskustelun aktivointi	-Persut -Eduskunta/OM	Populismi lisääntyy	- Asiat ovat sitä, milta ne näyttävät
Economic PIMEYS työ on elämää	- Avoin - Globaali Innovaatioympäristö	-Triple Helix + Käyttäjät = 4 HELIX - Suomalainen open Innovation sivusto/t	”Ikätyö” - Ikä -	- Pimeys - Työ on elämää - Sekä- että vs. joko-tai, ei vain yhtä mallia kts. Toimijat
Social Mosaikki-identiteetin hallinta	- Kummitoiminta - Korkea raja-aita monipaikkaisten, globaali	- Perhe - Koti - Koulu	- Yksilön ja yhteisön tukeminen - Syrjäytymisen estäminen	- Mosaikki- identiteetin hallinta
Technological Humaani Robotti	- Kts. arvot/normit ja Toimijat	- Arvot/Normit nousevat ja vaikiintuvat virt.verkostojen kautta	- Virtuaaliväsy iskee - Viekö virt. kohtaamisen ilon? ”Juuret ovat syvällä” Kts. Toimijat	- Humaani Robotti
Environmental/ Ecological SUOMI ”LOHAS”	- Virtuaaliviestintä ”maailmankielillä” - Hiljaisuus ja pimeys innovaatioiden keskiöön Luomuläsnäolo	- Koti - Työnantaja	- Kuinka vähän CO2? vrt. Kuinka monta HV? - Lyökö monipaikkaisuus korvalle ekologisuutta? Pitäisikö tavoitella	- Suomi ”LOHAS”
Cultural/Citizen/Customer Nuorissa on voima	- Kuka määrittää arvot?	- Suuret yritykset - Osuuskunnat	- Onko suomalainen monipaikkaisuus erilaista kuin muissa maissa?	- Nuorissa on voima

Tulosten suullinen esittely muille ryhmille Tulevaisuustaulukon avulla

Tämä ryhmämme teema on aika abstrakti, vaikeasti hahmotettava aihe, mutta me onnistuimme saamaan tähän monta asiaa. Demokratian toimivuus, se on jäänyt tänne tärkeäksi asiaksi, sille on tehty oma metafora. Me työstimme metaforat heti alkuun, koska jollain tavalla meille tuli luontevasti tapa, että pitää hakea se suunta ensin, eli katsotaan mihin voitaisi peilata niitä asioita, joita kohti ollaan menossa.

Oleellista on demokratian toimivuus, siinä innovaatioksi keksittiin kansalaiskeskustelun aktivointi, ja toimijana tärkein oli Persut, Perussuomalaiset. Tahdottiin nostaa esiin, että Timo Soini on onnistunut nostamaan tämän kansanliikkeen, joka uhkaa perinteisten puolueitten tapoja toimia. Hän on vain lähtenyt puhumaan ja markkinamiehen tavoin onnistunut siinä, että politiikon pitäisi olla äänestäjensä näköinen ja oloinen. Kun tänne taulukkoomme on laitettu arvoksi ”populismi lisääntyy”, niin totta kai silloin asioiden suunnasta keskustellaan, ja sitten päästään tähän meidän metaforaan ”asiat ovat sitä miltä ne näyttävät”. Toisin sanoen, saatte sellaisen hallituksen millaisen olette valinneet.

Taloudelliseen sektoriin on otettu avoin, globaali innovaatioympäristö. Yritysmaailmahan on jo soveltanut tätä. Esimerkiksi Silja Line on jo käyttänyt tätä mallia - voit netissä innovoida, ja saat lahjakortin palkinnoksi, saivat valtavasti sinne kyselijöitä ja näkyvyyttä. Google aikoo verkottaa USA:ssa kaupunkien koehenkilöitä, saivat kyselynsä satoja tuhansia vastauksia. Star Wreck -elokuva tehtiin vapaaehtoisvoimin. Tämähän on yrityksille erittäin tehokasta. Olen itse miettinyt, että Kainuun (?) -osuuskunta voisi saada paikalliset kehittämään meille tuotteita ilman että tarvitsee maksaa heille siitä mitään. Sehän on osuuskunnalle edullista. Sitä kuvastaa tämä kvatrohelix-termi, niinkuin käyttäjät olisivat siinä mukana. Tähän me ollaan menossa, tätä kohti ovat myös isot yritykset menossa koko ajan. Tähän tuli arvoksi ”ikä, ikätyö”, se viittaa meidän juuriimme myös. Meidän pitäisi löytää uudelleen asioita, joita on aikaisemmin tehty ja koettu, uusi ei ole aina parempi kuin vanha. Pitäisi osata myös katsoa ja kuunnella mitä on tapahtunut. Ikääntymistä pitäisi pystyä arvostamaan ja ikäihmisiä kohtelemaan ihmisarvoisesti, laitoshoidon ja mömmöjen syöttäminen ei ole se oikea tapa. Luotaisiin myös paremmin perheyhteisöä, joka on pirstoutunut 1960-luvulta lähtien.

Metaforiksi löydettiin ”Työ on elämää”. Työn ei tarvitse olla synkkää, että ”voi että kun pääsisi eläkkeelle, sitten on kivaa”. Eläkkeellä olossa on myös varjopuolia, kuten erakoitumisen vaara. Jos työ monipaikkaisuuden kautta limittyy vapaa-ajan kanssa, niin silloin myös työ voisi olla hauskeempaa. Lisäksi monipaikkaisuus mahdollistaa myös osa-aikaisen työnteon eläkkeellä; eläkeikäisillä on myös valtavasti tarjottavana kokemusta.

Metaforaksi löydettiin myös ”Pimeys”. Englantilainen toimittaja oli luonnehtinut Suomea goottilaishenkiseksi maaksi, jossa kuunnellaan paljon heviä. Tästä voisi tehdä brandin: ”pimeys, tähdet, kylmyys”. Jos on kysyntää, kannattaa luoda tarjontaa. Meillä on huipputeknologiaa ja sitten Suomi on myös tosi kylmä ja pimeä maa.

Sosiaalisen näkökulman osalta puhuttiin kummitoiminnasta sekä siitä, että aina ei tarvitse olla ”eksaktia kieltä”, johon asiantuntijavetoisessa maailmassa kiinnitetään paljon huomiota. Tärkeitä ovat myös vuorovaikutustavat, jotka välittävät ”sumeaa” ja ”hiljaista” tietoa. Arvot ja normit vakiintuvat verkostojen kautta. Esimerkkinä ympäristöarvojen syntyminen ja leviäminen verkostojen, kansalaisyhteis-

kunnan kautta. Arvot ja normit syntyvät ja leviävät yhä enemmän alhaalta ylöspäin; tuotannossa taas tarjonta vastaa kysyntään.

Tuotiin esiin ”virtuaaliväsy”. Ihminen ei muutu (juuret, perimä jne.) samaa tahtia teknologian kanssa. Tästä johdettu musta joutsen, ”humaani robotti”: muuttuuko ihminen eksaktia, teknistä kieltä puhuvaksi ”robotiksi”? Kulttuurituotannossa kaukaisen menneisyyden hyödyntäminen? ”Viikinkimenneisyys”, 30-vuotisen sodan ja suomalaisten kovuuden hyödyntäminen brändäämisessä voisi olla mahdollisuus. Kulttuuri-innovaatioksi ehdotettiin, että mainostoimistot edistäisivät yhä vahvemmin ekologisia arvoja: niillä on paljon valtaa arvoilmapiirin ja ihmisten käyttäytymisen muokkaamisessa.

Pohdittiin lisäksi sitä, ovatko monipaikkaisuus ja ekologisuus keskenään ristiriidassa. Virtuaaliviestintäkään ei välttämättä ole ekologista, koska se vaatii valtavasti palvelintehoa, mikä myöskin kuluttaa runsaasti energiaa. Mietittiin, eroaako suomalainen monipaikkaisuus muiden maiden monipaikkaisuudesta. Suomalaisilla on tilaa, täällä saa mennä metsiin ja keräillä sienä, olla ja omistaa kesämökkejä. Monissa maissa tällaisiin ei ole tilaa. Ei ole fyysistä tilaa, eikä toisaalta lupaa mennä keräilemään. Miten tällainen monipaikkaisuus pitäisi käsittää? Nuorissa on voimaa, muutos lähtee nuorista. Nuoret ovat tottuneet etenkin virtuaalisuuteen ja ekologiseen elämäntapaan ihan eri tavalla kuin vanhemmat sukupolvet.

Kuva 11. PESTEC-taulukoon jalostettiin innovaatioita.

6. MUSTIA JOUTSENIA JA HEIKKOJA SIGNAALEJA

Tulevaisuuslinikassa tunnistetaan ”potilaan tilaa” eli tutkittavan aiheen tai ongelman havaittavissa olevia oireita ja tehdään prognoosia (vrt. megatrendit) siitä, miten tila ja tilanne kehittyy tulevaisuudessa. Lisäksi Tulevaisuuslinikassa tunnistetaan ja analysoidaan vaikeammin diagnosoitavissa olevia ilmiöitä ja haetaan merkkejä alkavista tiloista (vrt. heikot signaalit) ja mahdollisesti tulossa olevista odottamattomista ja yllättävistä käänteistä (mustat joutsenet/villit kortit).

Tulevaisuuslinikassa osallistujia oli pyydetty työryhmätyöskentelyn lomaan kirjaamaan seinällä oleville fläppipapereille myös mahdollisia mustia joutsenia ja heikkoja signaaleja. Mustat joutsenet (Taleb 2007) oli määritelty Tulevaisuuslinikan virittävässä puheenvuorossa (Heinonen) epätodennäköisiksi, harvinaisiksi ja yllättäviksi tapahtumiksi, joilla toteutuessaan on merkittäviä ja dramaattisia vaikutuksia yhteiskuntaan ja kaupunkiasumiseen. Taloustieteilijä Nassim Talebin lanseeraama mustan joutsenen käsite on itse asiassa lähes synonyymi jo vuosikymmeniä tulevaisuudentutkimuksessa käytetyn villien korttien (wild cards) konseptin kanssa. Niiden avulla tulevaisuustietoisuus syvenee ja valmentaa kohtaamaan epävarmuuksia ja yllätyksiä. Heikot signaalit puolestaan ovat merkkejä orastavista, mahdollisesti vahvistuvista ilmiöistä. Niiden tunnistaminen, analysointi ja vaikutusten arviointi on tärkeää, kun harjaannutetaan mieltä pohtimaan business as usual –pohjaisen, nk lineaariseen trendiekstrapolaation sijaan vaihtoehtoisia, uusia nousevia kehityskulkuja. Klusteroituina heikkojen signaalien ryppäät saattavat viitata mahdollisesti toteutuvaan mustaan joutseneen, jonka hahmo on havaittavissa – ei yksittäisen heikon signaalin, vaan kokonaisen heikkojen signaalien joukon avulla.

Tämän harjoituksen tavoitteena ei ollut suoraan työstää tässä Tulevaisuuslinikassa mustia joutsenia ja heikkoja signaaleja, vaan assosioimalla integroida niiden ideointi tulevaisuuspyörä- ja tulevaisuustaulukotyöskentelyyn siten, että niiden mahdollinen tunnistaminen ja hahmottaminen tuli kirjatuksi muistiin. Näin ollen kirjattuja mustia joutsenia voi esimerkiksi peilata kutakin ryhmätyötä vasten ja analysoida, miten kukin monipaikkaisuuden haaste reagoi tai missä määrin on haavoittuvainen kukin mustan joutsenen osalta. Heikoista signaaleista voi vastaavasti tarkastella mahdollisia uusia liiketoimintamahdollisuuksia tai hyvinvoinnin edistämistapoja kuhunkin monipaikkaisuuden osa-ilmiöön tai haasteeseen. Hedelmällistä analyysia on generoitavissa jo yhdenkin mustan joutsenen tai heikon signaalin ristiin analyysi työstettyjen monipaikkaisuuden haasteiden osalta.

Tulevaisuuslinikkojen työskentelyssä nousi esiin seuraavia mustia joutsenia ja heikkoja signaaleja.

Mustia joutsenia

Ilmastomuutos → ilmastopakolaiset, ennakoimattomat muuttoliikkeet
Riippuvuus teknologiasta → haavoittuvuus, tietoturvariskit
Sähköisten virtojen pitkäaikaiset terveysvaikutukset
Kuntakonkurssialto

”Keskitysleiri”, eli pakkoyhteiskunta

Google paljastuu huijaukseksi – ei tuloja

Myrskyt tms., ”Nokian vesikriisi”

Humaani robotti

Globaali energian ja raaka-aineiden käyttö nousee jyrkästi ja nopeasti → talouden ja liikenteen konvergointi muodostuu pakoksi

Ilmastomuutoksen hillitseminen otetaan todesta ja liikennettä ruvetaan hillitsemään

Polttoaineiden raju hinnan nousu vähentää liikkumista merkittävästi → monipaikkainen elämäntapa vaikeutuu

Sään ääri-ilmiöt vähentää/poistaa halukkuutta ”mökkeilyyn” kotimaassa → vapaa-ajan asunnot siirtyvät kauemmaksi maailmalle

Heikkoja signaaleja

Seuraava talous on onnen talous

Lähityön, -ruoan ja -palvelujen arvostus

Lähimaaseudun nousu

Uusien ict-ratkaisujen muovaamat mahdollisuudet uudet vuorovaikutuksen ja työn muodot (esim. virtuaalimaailma)

Avointen verkostojen yhteistyö ja innovointi → organisaatioiden rajojen häilyvyys

Uudenlaiseen yhteisöllisyyteen perustuen tuotetaan vapaaehtoisesti palveluja

7. ARVIOINTIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tulevaisuusklinikkatyöskentelyn yhtenä tavoitteena oli edistää yhteiskunnallista keskustelua siitä, miten monipaikkaisuus voi luoda kestävää hyvinvointia tulevaisuuden Suomessa. Tulevaisuusklinikan työryhmissä keskusteltiin aktiivisesti monipaikkaisuuden ilmiöstä ja kävi ilmi, että monipaikkaisuuden eri ilmenemismuodot, motiivit, merkitykset ja vaikutukset ovat todella moninaisia. Aiheen nostamisessa yhteiskunnalliseen keskusteluun voidaan käyttää tämän raportin tuloksia. Työryhmissä ideoitiin useita aloitteita, hankeideoita ja strategisia suuntia. Eri toimijat voivat tarttua joihinkin niistä ja lähteä viemään eteenpäin kestävästä monipaikkaisuudesta toteuttamista erilaisina kokeiluina tai pilotteina. Kestävästä monipaikkaisuudesta ei ole fyysinen luonnonlaki, vaan inhimillisen toiminnan muoto, joskus pakon sanelemaa ja muutoin yleisemmin tarpeiden ja toiveiden muodostama elämisen malli, eräissä tapauksissa jopa itseisarvo. Yhteiskunnan ja kaikkien sen toimijoiden etu on, että hyvinvointia ja elämänlaatua lisäävä monipaikkaisuus toteutuu mahdollisimman paljon kestävästä monipaikkaisuudesta muodoissa – toisin sanoen energiaa ja resursseja mahdollisimman vähän kuluttaen sekä päästöjä ja jätteitä mahdollisimman vähän tuottaen. Niitä edistäviä toimenpiteitä tulee ottaa käyttöön ja toisaalta purkaa kestävästä monipaikkaisuudesta toteutumisen esteitä.

Ryhmätyöskentelyn tulokset vastasivat yllättävänkin paljon toisiaan, kun huomioidaan käsiteltyjen teemojen kirjo. Tulokset olivat varsin yhteneviä myös Sitran Eeva Hellströmin ja Lea Konttisen puheissaan esittämien näkemysten kanssa. Käytännön teemoista useasta ryhmästä nousi esiin esimerkiksi verotuksen käyttö päätösten ohjailussa, joustavan ajankäytön kehittäminen, tilojen käytön tehostaminen, etätyöpisteet (myös eri alojen työntekijöitä yhteen tuovat), asunnonvaihtoverkostot sekä ICT:n hyödyntäminen liikkumisen vähentämisessä ja sosiaalisten suhteiden ylläpidossa. Monipaikkaisuuteen liittyvät sosiaaliset ongelmat ja erilaiset vähäosaisuuteen liittyvät syrjäytymisvaarat jäivät kuitenkin varsin vähälle huomiolle; vain yksi ryhmä käsitteli suoraan tätä teemaa. Monipaikkaisuutta ei kuitenkaan nähty vain myönteisenä ilmiönä, vaan työskentelyissä tunnistettiin yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ongelmia, kuten sosiaalisten suhteiden mahdollinen heikkeneminen hajautuvassa yhteiskunnassa, juurettomuus (yhteisöstä, paikasta, kulttuurista), kulttuuriset törmäykset ”meidän” ja ”muiden” välillä sekä työn ja vapaa-ajan sekoittumiseen liittyvät ongelmat. Eräässä ryhmässä nostettiin esiin myös kysymys, ovatko monipaikkaisuus ja ekologisuus ratkaisemattomassa ristiriidassa keskenään. Avoimissa vastauksissa huomautettiin myös sukupolvinäkökulmasta: nuoret eivät välttämättä koe maaseutua ja esimerkiksi mökkeilyä yhtä tärkeäksi kuin vanhemmat polvet.

Innovaatioiksi kehiteltiin muun muassa kännyköiden sijaintitietoihin perustuvaa monipaikkaisen ajankäytön tutkimusta, asunnonvaihtopalveluja, yöpymispankki, eri alojen työntekijöitä ja freelancereita yhteen tuovia etätyökeitoita, paikkojen ketjut, hiilijalanjälkiperusteisia älykkäitä maksujärjestelmiä, älykkäät lämmitysjärjestelmät, työn palkitsevuuden ja autonomian kehittämistä siten, että tarkka valvonta ja kontrolli käyvät tarpeettomaksi, rakennuslupa- ja sidottu sopimus palveluista luopumisen rasitteena, kulttuuripalvelujen reaaliaikainen siirto verkossa, hologrammi-lääkäri, hiljaisuuden ja pimeyden innovatiivinen hyödyntäminen ja luomuläsnäolo.

Käytännön teemoissa ja ratkaisuisa oli luonnollisesti aiheiden erilaisuuden vuoksi myös paljon eroja, mutta arvojen tasolla tuloksista hahmottuu varsin eheä näkemys monipaikkaisesta Suomesta vuonna 2020, sekä nykyhetkestä poikkeava yhteiskunnallinen paradigma. Monipaikkainen Suomi on pitkälle kehittynyt verkostoyhteiskunta. Monipaikkaisuus ja sen kestävyys edellyttävät syvällisiä muutoksia yhteiskunnan niin poliittisella, taloudellisella, teknologisella kuin sosio-kulttuurisella tasolla. Tasoja yhdistää aktiivisesti toimiva, osallistuva ja tiheään verkottunut yksilö, joka hallitsee elämänsä kokonaisuuttaan sekä eri tiedon- ja elämänaloja niin suvereenisti, ettei ole eikä edes halua olla sidottu tiettyyn paikkaan. Hierarkioista on siirrytty verkostojen alhaalta ylös -ajatteluun, mutta toisaalta asiantuntijuuden ja tiedon arvostus on vahvaa. Myös yhteisöt tekevät kuitenkin paluuta vastapainona pitkälle jalostuneeseen individualismiin ”uuden yhteisöllisyyden” muodossa, jossa vapaat yksilöt muodostavat aktiivisesti yhteisöllisiä ja ei-välineellisiä suhteita. Esimerkiksi jakamisen ja vaihdannan kulttuurin yleistymisen voi tuoda suuria muutoksia suhteissa nykyiseen elämänmenoon.

Monipaikkaisuus ei tarkoita tulevaisuusklinikan tulosten perusteella pelkästään fyysistä vaan myös henkistä monipaikkaisuutta, yleistä moninaisuuden ja diversiteetin ihannetta: moniarvoisuutta, elämän rikkautta ja mielekkyyttä, jatkuvaa muutosta, yksilöllisyyttä. Yksilöiden ja kulttuurin tasolla hahmottuneen monipaikkaisuuden edellytyksenä on yksilöiden elämän ja ympäröivän kulttuurin merkitysriikkaus – tällöin elämän mielekkyys ja yhtenäisyys ei ole paikkasidonnaista. Yhteiskunnallisten rakenteiden tasolla erityisen tärkeää monipaikkaisen, hajautuneen ja moniarvoisen yhteiskunnan rakentumisessa on eri sektorien, sosiaalisten ja ikä- ja ammattiryhmien sekä yhteisöjen/verkostojen sekoittuminen ja yhteistyö. Monipaikkaista yhteiskuntaa on yhä vaikeampi hallita ja ohjata keskitetysti. Monipaikkainen Suomi on nykyisestä radikaalisti muuttunut ja alati muuttuva yhteiskunta, jossa Eeva Hellströmin puheenvuorossaan peräänkuuluttama käsitteiden ja käsitysten tuuletus on toisesta tapahtunut.

Kun ottaa huomioon vahvan yksilölähtöisyyden sekä sosiaalisten ongelmien sivuuttamisen, monipaikkaisuus näyttäytyy työskentelyn tulosten perusteella kuitenkin varsin elitistisenä käsitteenä ja projektina. Keskeiseksi monipaikkaisen tulevaisuuden kysymykseksi ehkä nouseekin, kuinka hyvin yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet tukevat henkistä ja materiaalista valmiutta monipaikkaelämiseen ja kuinka näitä rakenteita tulisi tässä tarkoituksessa konkreettisesti kehittää. Monipaikkaisuus ei ole haasteellista ainoastaan sosiaalisen kerrostuneisuuden näkökulmasta, vaan fyysisesti, ajallisesti ja henkisesti monipaikkainen elämäntapa vaatii jokaiselta kansalaiselta runsaasti sekä taloudellista, sosiaalista että kulttuurista pääomaa.

Kaiken kaikkiaan tulevaisuusklinikan työryhmät nostivat esiin tärkeitä näkökulmia ja kehittivät käytännön ratkaisuja, jotka auttavat ylittämään vallitsevan kaupunkikeskusten ja keskittämisen paradigman. Luovuuteen, aineettomaan tuotantoon ja globaaliin kilpailuun perustuvan talouden perustava yksikkö on vallitsevan ajattelun mukaan kaupunkiympäristö. Monipaikkaisuuden ehkä haastavin mutta myös hedelmällisin kysymys liittyykin siihen, kuinka tulevaisuuden Suomessa kyetään yhdistämään kaupunkiympäristön ja tiheän asutuksen taloudellinen aktiivisuus, virikkeellisyys, rikas vuorovaikutus, monimuotoisuus ja luovuus maaseudun rauhaan, väljyyteen ja luonnonläheisyyteen. Jos tässä onnistutaan, Suomella voi olla ainutlaatuinen kansainvälinen kilpailuvaltti. Tätä jo ideoikin tulevaisuusklinikan osallistuja Ilkka Kakko seuraavasti: *”Kesämökki- ja maalla asuminen nähdään luovuuden voimavarana, jossa luonnon läheisyys, hiljaisuus, käsillä tekeminen ja koko ympäristön kaupunkilaisuudesta*

poikkeava ambience ymmärretään suomalaiskansalliseksi kilpailueduksi. [...] Serendipity management on tärkeä uusi johtamisparadigma.”

Ennakkotehtävävastauksissa ja etenkin työskentelyssä kävi ilmi paradigman muutoksen välttämättömyys. Muutoksia tarvitaan, ei vain talouden paradigman vaan myös työnteon, johtamisen ja liikkumisen mallien osalta. Tämä raportti tulevaisuuslinikkatyöskentelystä tarjoaa aineksia kokonaisvaltaisen käsityksen muodostamiseen monipaikkaisuuden ilmiöstä. Millaisena monipaikkaisuuden monet kasvot näyttäytyvät tulevaisuuden Suomessa 2020 riippuu valinnoista: mitä monipaikkaisuuden muotoja halutaan edistää ja suosia? Mitä puolestaan halutaan ehkäistä? Mitä pullonkaloja tulisi poistaa monipaikkaisuuden tieltä? Näiden osalta tarvitaan selkeitä kannanottoja ja poliittista tahtotilaa, joka on luotavissa yhteiskunnallisen keskustelun sekä kansalaisten toiveiden ja tarpeiden kuuntelun pohjalta. Monipaikkaisuuden rinnalla huomio kiinnittyy myös uuspaikallisuuteen. Mikä on sen merkitys yksilöille ja liiketoimintamahdollisuuksille globaalissa maailmassa ja Suomen tasolla? Lisäksi kansainvälisen ja kotimaisen monipaikkaisuuden välinen suhde ja vertailu, monipaikkaisuuden ja minipaikkaisuuden jännite sekä fyysisen ja virtuaalisen monipaikkaisuuden kudelma ovat isoja aihekokonaisuuksia. Näitä täytyy pohtia kaikkien toimijoiden näkökulmasta luotaessa suomalaista monipaikkakulttuuria.

- Amara, Roy (1981). The Futures Field: How to Tell Good Work from Bad. The Futurist. April 1981.
- Daly, George S. & Shoemaker, Paul J.H. (2006). Peripheral Vision. Detecting the Weak Signals That Will Make or Break Your Company. Harvard Business School Press.
- Glenn, Jerome C. (2009). The Futures Wheel. In: Futures Research Methodology v3.0. Millennium Project. Washington. <http://mpcollab.org/MPbeta1/node/1959>
- Heinonen, Sirkka (2010). Tulevaisuusklinikan alustus ”Monipaikkaisuus mobiilin elämysyhteiskunnan tarinana”
<http://www.slideshare.net/Maamerkit/monipaikkaisuus-tulevaisuusklinikka10122010sirkka-heinonen>
- Heinonen, Sirkka (2010b). Tulevaisuusajattelu, ennakointimenetelmät ja osaamisen ennakointi. Osaamisen ennakointi kuntapalveluissa -projektin suunnittelu- ja yhteistyöseminaari. Kuntatalo, Helsinki 30.9.2010.
- Heinonen, S. ja Ratvio, R. (2006). Avaimet asumisen kokonaisuuden hahmottamiseen. Asumisen ennakointi 2020. Helsinki.
- Heinonen et al. (2004). Kestääkö tietoyhteiskunta? Suomen ympäristö 603.
- Heinonen, Sirkka & Halonen, Minna (2007). Ekotehokkaan Maaseudun ja kaupunkiseudun kokeilumalleja. Teoriaa ja käytännön innovaatioita. <http://virtual.vtt.fi/ekoseutu> (Raportti 1 ja Raportti 2)
- Heinonen, Sirkka, Halonen, Minna ja Daldoss, Lorenzo (2007). Rauhallinen asuminen (slow housing) osana elinympäristöjen houkuttelevuutta. Futura 4/2007, 5-24.
- Hellström, Eeva (2010). Tulevaisuusklinikan alustus ”Mikä-Mikä-Maamerkit”.
<http://www.slideshare.net/Maamerkit/mika-mikamaamerkit-monipaikkaisuustypaja-20101210eevahellstrom>
- Hiltunen, Elina (2010). Weak Signals in organizational futures learning. Acta Universitatis oeconomicae Helsingiensis, A, 365. Helsinki.
- Jensen, Rolf (1996). The Dream Society. How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business. McGraw-Hill, United States.
- Konttinen, Lea (2010). Tulevaisuusklinikan alustus ”Mikä monipaikkaisuus?”
<http://www.slideshare.net/Maamerkit/mik-monipaikkaisuus>
- Pine & Gilmore (1999). Experience Economy. Work Is Theatre & Every Business a Stage. Harvard Business School Press, Boston.
- Rifkin, Jeremy (2002). Age of Access. The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience. Penguin Putnam Inc., New York.

LIITE 1. TULEVAISUUSKLINIKAN OHJELMA

MONIPAIKKAISUUDEN VETOVOIMA JA HAASTEET

- Monta paikkaa, monta asujaa, monta mieltä?

Hyvä vastaanottaja,
toivotamme Sinut asiantuntijana mukaan Sitran tulevaisuustyöpajaan pohtimaan ihmisten monipaikkaisuuteen liittyviä ilmiöitä ja ideoimaan siitä nousevia mahdollisuuksia.

Tulevaisuustyöpajan tavoitteena on pohtia monipaikkaisuuden merkitystä ja linjoja tulevaisuudessa sekä löytää toimintamalleja, joilla monipaikkaisuus voi toteutua ihmislähtöisin ja ekotehokkain ratkaisuin lisäten ihmisten hyvinvointia ja mahdollistaen uudenlaista liiketoimintaa. Työpajan tavoitteena on tuottaa kansallisia toimenpide-ehdotuksia monipaikkaisuuden mahdollistamiseksi, siten, että valinnanvapautta ja mahdollisuuksia korostava kansalaisyhteiskunta vahvistuu ympäristöä kuormittamatta. Tulokset ovat syötteitä kansallisille kehittämishankkeille.

Tässä tehtävässä tarvitsemme myös Sinun panostasi. Tule mukaan tulevaisuustyöskentelyyn, jota työpajassa johtaa professori Sirkka Heinonen Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksesta. Ellet itse pääse paikalle, voit hyvin pyytää toista sopivaa henkilöä organisaatiostasi osallistumaan tilallesi. Mukaan mahtuu 40 ensiksi ilmoittautunutta.

Aika: Perjantai 10. joulukuuta 2010 kello 12-16

Paikka: Hub Helsinki, os. Aleksanterinkatu 16-18, 00170 Helsinki

Ilmoittautuminen: 1.12.2010 mennessä [tästä linkistä](#).

OHJELMA

12.00-12.30
Lounasbuffet

12.30-12.50
Monipaikkaisuus elinvoiman lähteenä
Ohjelmajohtaja Eeva Hellström, Sitran Maamerkit-ohjelma
Johtava asiantuntija Lea Konttinen, Sitran Maamerkit-ohjelma

12.50-13.20 Monipaikkaisuus mobiilin elämysyhteiskunnan tarinana
Professori Sirkka Heinonen
Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto

13.20-15.20
Tulevaisuustyöskentelyosio

15.20-16.00
Tulosten yhteistarkastelu ja toimenpidesuosituks

Mikä monipaikkaisuus?

Nykyään ihmiset asuvat, tekevät työtä ja tarvitsevat palveluja yhä useammin eri paikkakunnilla. Monipaikkaisuus voi mahdollistaa uudenlaisten verkostojen syntymistä, luoda innovaatiopotentiaalia ja lisätä ihmisten mahdollisuutta nauttia luonnosta. Uusien tieto- ja viestintäteknologioiden käyttö voi vähentää arkieliikkumisen tarvetta, kun esimerkiksi työtä voi tehdä paikasta riippumatta.

Lainsäädäntö, verotuskäytännöt, palvelurakenteet ja tietojärjestelmät lähtevät kuitenkin edelleen olettamuksesta, että ihminen on kiinnittynyt yhteen paikkaan kerrallaan. Monipaikkaisuus ei ole vain myönteinen ilmiö. Se voi lisätä ympäristön kuormitusta ja asumiseen tarvittavaa tilaa, laitteita ja energiankulutusta.

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra

Suomen kilpailukyky ja suomalaisten hyvinvointi edellyttävät laaja-alaisia ja syvällisiä muutoksia. Sitra ennakoi tulevaa ja edistää muutoksia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Suomen kannalta keskeisiin haasteisiin Sitra tarttuu ohjelmien ja strategiaprosessien avulla. Sitra on itsenäinen julkisoikeudellinen rahasto, jonka tehtävä on rakentaa huomisen menestystä Suomea.

Sitran Maamerkit-ohjelma käynnistyi vuoden 2010 alussa. Maaseudun merkityksistä nimensä saaneessa viisivuotisessa ohjelmassa keskitytään innovatiivisiin ja rohkeisiin kokeiluihin ja hankkeisiin, jotka liittyvät maaseudun mahdollistamaan hyvinvointiin, ekotehokkaisiin lähiratkaisuihin ja biotalouteen. Ohjelmassa etsitään ja välitetään tuoreita näkökulmia ja innovatiivisia toimintamalleja, joiden kautta maaseutu voi luoda kilpailukykyä sekä uutta arvoa ja hyvinvointia kaikille suomalaisille.

Mitä ovat huomisen käyttäjien tarpeista lähtevät ratkaisut? Miten miellämme talouden kasvun, työn luonteen, ihmisten tavan olla ja toimia osana työyhteisöjä tai yhteiskuntaa?

sitra.fi/maamerkit

Lisätietoja: paivi.hirvola@sitra.fi

Jos et enää halua vastaanottaa näitä viestejä, [tee se tästä linkistä](#)

Osoitelähde: Sitran asiakasrekisteri

LIITE 2. TULEVAISUUSKLINIKAN OSALLISTUJAT

Aistrich	Matti	Sitra / Strateginen uusiutuminen
Antikainen	Janne	Työ- ja elinkeinoministeriö
Berg	Harry	Ympäristöministeriö
Haapamäki	Johanna	Aalto -yliopisto
Halonen	Minna	Teknologian tutkimuskeskus VTT
Hasu	Eija	Aalto-yliopisto
Heinonen	Sirkka	Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Hellström	Eeva	Sitra / Maamerkit
Hiltunen	Mervi	Itä-Suomen yliopisto
Hirvola	Päivi	Sitra / Maamerkit
Kakko	Ilkka	Global Oasis Network , Karostech Oy
Kaunisharju	Kirsi	Opetus- ja kulttuuriministeriö
Konttinen	Lea	Sitra
Laakso	Anne	Hämeen ammattikorkeakoulu
Laurén	Leena-Maija	Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Lehtinen	Hannele	Pöyry Management Consulting Oy
Lepistö	Harri	Kainuun Puhelinosuuskunta KPO
Lämsä	Antti	Hub Helsinki
Meriläinen	Pentti	ProAgria Keskusten Liitto
Metsälä	Harri	Luomura ry
Mäenpää	Pasi	Helsingin yliopisto
Mäntylä	Heli	Työtehoseura ry TTS
Pekkola	Juhani	Kymenlaakson ammattikorkeakoulu, Kouvola
Piki	Elina	Linovia Oy
Rehunen	Antti	Suomen ympäristökeskus SYKE
Rinne-Koski	Katja	Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
Ruohomäki	Virpi	Aalto-yliopisto, BIT
Ruotoistenmäki	Antti	Aalto-yliopisto

Ruotsalainen	Juho	Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Rönkä	Kimmo	Movense Oy Ltd
Saarentaus	Anna	Pöyry Management Consulting Oy
Saarijärvi	Marjukka	Valtiovarainministeriö
Saarimaa	Riikka	Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Saloranta	Mia	Suomen Kotiseutuliitto
Sundquist	Heikki	Sitra / Liiketoiminnan kehitys ja strategiset sijoitukset
Tuominen	Anu	Valtion teknillinen tutkimuskeskus, VTT, Espoon toimipiste
Tuononen	Mikko	Luomura ry
Vähätalo	Mikko	Turun yliopisto, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Yläne	Matti	Maaseutuvirasto
Åhlström	Christell	Suomen Kuntaliitto

AIKAISEMPIA TUTU-eJULKAISUJA

- 1/2011 Turunen, Jenny - Pekka Snäkin, Juha - Panula-Ontto, Juha - Lindfors, Heikki - Kaisti, Hanna - Luukkanen, Jyrki - Magistretti, Stefano & Mang, Chinda: Livelihood resilience and food security in Cambodia - Results from a Household Survey.
- 8/2010 Lauttamäki, Ville & Heinonen, Sirkka: Vähäisten päästöjen Suomi 2050. Raportti ilmast- ja energiapoliittisen tulevaisuusselonteon skenaario-työstä.
- 7/2010 Varho, Vilja & Joki, Laura: Suomen liikennesektorin tulevaisuus. Ensimmäisen Delfoi-kierroksen perusteluja.
- 6/2010 Siivonen, Katriina: Taiteen särmällä nuorille hyvinvointia. Sitoumuksia ja toiminta-ajatuksia nuorten tueksi.
- 5/2010 Heinonen, Sirkka: Kurkistuksia kaupunkiasumisen tulevaisuuksiin. Tulevaisuusklinikan 14.6.2010 tulokset.
- 4/2010 Nurmi, Timo - Vähätalo, Mikko - Saarimaa, Riikka & Heinonen, Sirkka: Ubitrendit 2020: Tulevaisuuden ubiteknologiat. Kehityskulkuja, sovelluksia, trendejä sekä heikkoja signaaleja.
- 3/2010 Ahvenainen, Marko - Heinonen, Sirkka & Hietanen, Olli: Suunnittelu- ja konsulttialan kehitys, toimintaedellytysten arviointi ja kilpailukyvyn parantaminen -hankkeen loppuraportti. Liiteosa.
- 2/2010 Hietanen, Olli: Onnellinen Varsinais-Suomi - eli visio ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä Varsinais-Suomesta.
- 1/2010 Hietanen, Olli: Taustamateriaalia Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelman päivitykseen.
- 15/2009 Hietanen, Olli - Kuusisto, Rauno & Siivonen, Katriina: Matkailun ja elämystuotannon toimialan visiot ja ennakointi -ohjelman väliraportti.
- 14/2009 Hietanen, Olli: Varsinais-Suomen elinkeinostrategiaprosessin tulevaisuusverstaat - PESTE Futures Lab.
-

TUTU-eJULKAISUJA 2/2011

Sirkka Heinonen & Juho Ruotsalainen

KESTÄVÄ MONIPAIIKKAISUUS

Sitran Tulevaisuusklinikan 10.12.2010 tulokset

ISBN 978-952-249-065-0 (pdf)
ISBN 978-952-249-124-4 (painettu)
ISSN 1797-132

Turun yliopisto
University of Turku

